

Pasaules valstu prakses situācijas izvērtējums

Pieredzes un labās prakses piemēri, nodrošinot mērķtiecīgus atbalsta un tematiskos pasākumus sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanai

par vecuma diskriminācijas pamatu

Pētījumu veicis SIA "PR Kvadrāts" sadarbībā ar Zandu Rubeni un Vidzemes Augstskolas Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūtu – autori Annu Broku

Rīga, 2022

Saturs

Saturs	1
Kopsavilkums.....	2
Ievads	3
1.1. Diskriminācija pēc vecuma: ietekme un sekas	4
1.1. Starptautisko tiesību principi ceļā uz cieņpilnu, veselīgu un aktīvu novecošanos	8
2. Pieredze un labās prakses piemēri: Igaunija, Dānija un Vācija.....	11
2.1 Vācijas gadījuma analīze: federālā un vietējā līmeņa aktīva rīcībpolitika, sadarbība un līdzdalība	13
BAGSO rīkotās kampaņas un mūžizglītības aktivitātes	15
#DarüberReden kampaņa	17
Kampaņa “ <i>Sie Wollen Wir Sehen!</i> ” (Mēs vēlamies tevi redzēt)	18
#PLURAL2022 kampaņa Heidelbergā	19
2.2. Igaunijas gadījuma analīze: digitalizācija, aktīva nodarbinātība un sociālā aizsardzība	20
EPŪL organizācijas informācijas aktivitātes	24
<i>Eesti Erinoorsootöö Ühing noOR</i> organizācijas kampaņas un pasākumi	26
<i>EstYes</i> jauniešu organizācijas informācijas un izglītības kampaņas	26
2.3. Dānijas gadījuma analīze: <i>elastdrošība</i> , veselīgs dzīves veids un aktīvs darba mūžs	28
<i>DaneAge</i> organizācijas darbība un līdzdalība	29
Get moving kampaņa	30
UNESCO Starptautiskā Viborgas zīmēšanas kampaņa #DrawWithDenmark 2021/2022	30
Secinājumi	31
Rekomendācijas	33
Izmantotā literatūra	35

Kopsavilkums

Straujā novecošanās ir iemesls, kamdēļ Eiropā diskriminācija uz vecuma pamata, ir viens no nopietniem politikas dienaskārtības jautājumiem. Novecošanās skar nodarbinātību, veselības aprūpi, izglītību, sociālās drošības u.c. jomas. Diskriminācija uz vecuma pamata jeb *eidžisms* ir atzīts par dzīves kvalitātes kavējošo faktoru, kas ietekmē visas valsts labklājību un izaugsmi. Pirmais solis, lai izprastu *eidžismu un tā sekas*, ir jāatzīst, ka tas pastāv mūsu valstī un sabiedrībā. Igaunijas, Dānijas un Vācijas pieredze un labās prakses piemēri ļauj labāk izprast veidus, kā īstenot mērķtiecīgus atbalsta un tematiskos pasākumus diskriminācijas uz vecuma pamata novēršanā. Lai arī analīzei izvēlēto valstu pieejas atšķiras, tās vieno sistemātiska un koordinēta pieeja, t.i., izglītības un informācijas pasākumu regularitāte, plašais iesaistīto pušu loks un atpazīstamība starptautiskā līmenī. Vienots ir arī redzējums par veselīgu un aktīvu novecošanos visās politikās, kā arī uz pierādījumiem balstīta pieeja attieksmes maiņai sabiedrībā. Izvērtējuma pirmajā daļā ir skaidroti galvenie iemesli, kāda ir *eidžisma* ietekme un sekas, t.sk., skaidrota starptautisko tiesību principu nozīme ceļā uz cieņpilnu, veselīgu un aktīvu novecošanos. Otrajā daļā analizēta pieredze un labās prakses gadījumi Igaunijā, Dānijā un Vācijā, t.sk., veikta ar *eidžismu* saistīto kampaņu analīze. Nobeigumā apkopoti galvenie secinājumi un sniegtas rekomendācijas.

Summary

The ageism on the political agenda across the Europe has become a serious reason due to ageing society. Aging effects employment, health care, education, social security and other policy fields. Discrimination based on age grounds, or *ageism*, is recognized as one of the factors reducing the quality of life, although effecting the countries' development and growth. In order to understand *ageism* and its effects we need to recognize that it exists in our country and society. The good practices and examples of Estonia, Denmark and Germany allow to gain a better understanding about the implementation of the targeted support and thematic measures in the prevention of age discrimination. Although the approaches of the selected countries for analysis differ, they are united by a systematic and coordinated approach, i.e., the regularity of educational and information measures, the wide range of stakeholders involved and recognition of activities at the international level. There is also a common vision of healthy and active aging in all policies, as well as an evidence-based approach to changing attitudes in society. In the first part we explain the main reasons of ageism, including the importance of the principles of international law and its effect on the path to dignity, healthy and active aging society. In the second part we analyse the experience and good practices in Estonia, Denmark and Germany, including information campaigns related to ageism. In the end, the main conclusions and recommendations are presented.

Ievads

Diskriminācija uz vecuma pamata jeb *eidžisms* ir saistīts ar straujo iedzīvotāju novecošanos Eiropā. Tas ir valsts politikas dienaskārtības jautājums, kas skar nodarbinātību, veselības aprūpi, izglītību u.c. jomas. Diskriminācija uz vecuma pamata ir atzīts par dzīves kvalitātes kavējošo faktoru, kas ietekmē valsts labklājību un izaugsmi. Pateicoties Dr. R. Batlera (R. Butler) mūža ieguldījumam, ir zināms, ka *eidžisms* ietekmē vecāka gadagājuma iedzīvotāju dzīves kvalitāti un labsajūtu. Diskriminācija uz vecuma pamata visbiežāk ir sastopama abās paaudzēs - vecāka gadagājuma iedzīvotāji var izturēties nievājoši pret jauniem, un jaunie - pret veciem cilvēkiem. (skat. Butler 1969; 2005; 2008; u.c.)

Arī jaunākie paaudžu pētījumi atklāj, ka diskriminējoša attieksme palielinās, pieaugot vecumam, bet valstīs attieksme pret jauno un veco paaudzi atšķiras. Piemēram, Ziemeļvalstīs, kas tiek uzskatītas par egalitārām un vienlīdzīgākām sabiedrības uzvedībā, ir ar zemāku diskriminācijas līmeni pret vecāka gadagājuma iedzīvotājiem, bet ar augstāku pret jauniešiem. Turklāt diskriminācija pēc vecuma daudzās valstīs nav skaidri identificējama tikai vienā vecuma grupā. (Bratt *et al.* 2017; Ayalon, Tesch-Römer 2018) Rietumvalstīs apzinās, ka problēma jārisina jau tagad. Tomēr, ņemot vērā atšķirīgo valstu sociālekonomisko un kultūrvēsturisko kontekstu, jaunākie pētījumi neatklāj, kādi ir *eidžisma* izpausmei patiesie iemesli un iespējamie risinājumi.

Pētījumā mērķis izstrādāt analītisku un datus pamatotu situācijas izvērtējumu par Eiropas valstu praksi - Igaunijas, Dānijas un Vācijas, ar labās prakses piemēriem, nodrošinot atbalsta un tematiskos pasākumus, sabiedrības izpratnes un informācijas paaugstināšanu par diskrimināciju vecuma dēļ.

Pētījuma uzdevumi: (1) apzināt Eiropas un citu valstu pieredzi, ņemot vērā literatūru un iepriekš veiktos pētījumus, kā arī īstenotos pasākumus Latvijā tolerances veicināšanas un diskriminācijas novēršanas kontekstā; (2) sniegt pārskatu par dažādu pakalpojumu veidiem, skaidrot veiksmes faktorus un apstākļus, kas veicināja īstenoto pasākumu efektivitāti un diskriminācijas riskam pakļauto iedzīvotāju pilnvērtīgu sociālekonomisko iekļaušanos; (3) skaidrot galvenos šķēršļus un riskus, kas ierobežo augstākam diskriminācijas riskam pakļauto iedzīvotāju līdzdalību.

Metode: Labās prakses gadījumu izlases stratēģijā (no angļu val. *Casing strategy*) izmantota makro līmeņa salīdzinošais kvalitatīvā pētījuma analīzes dizains, iekļaujot izlasē nelielu gadījumu (*small N*) skaitu – 3 valstis (Igauniju, Dāniju un Vāciju). *Līdzīgu gadījumu izpētes dizainā* izvirzītais pētījuma uzdevums ir analizēt izvēlētajās valstīs pastāvošās atšķirības vecuma līdztiesību jomā. Sākotnējā gadījumu izlasē ir iekļautas valstis ar līdzīgu ģeogrāfisko un vēsturisko pieredzi. Vienlaikus tiek ņemti vērā valstu atšķirīgie demogrāfiskie, sociālekonomiskie rādītāji un kultūrvēsturiskā pieredze. Ir pieņemts, ka valstis iedalās četros ideālajos labklājības tipos: liberālā valstu grupa (Lielbritānija, ASV, Īrija), konservatīvā jeb, tā dēvētā, korporatīvā (Vācija, Austrija, Francija), Dienvidu valstu grupa (Spānija, Itālija, Portugāle) un Sociāldemokrātiskā (Ziemeļvalstis). Ideālo tipu izvēle visbiežāk tiek izmantota darba tirgus, labklājības pakalpojumu (sociālās drošības) un izglītības u.c. jomās. (skat. *Welfare regimes typologies*, pēc Esping-Andersen 1990; 2007 u.c.) Ģeogrāfiski Latvija pieder pie Austrumeiropas valstu grupas ar līdzīgu vēsturisko pieredzi, t.i., neatkarības atgūšanu 20. gs. 90. gados un iestāšanos ES 2004. gadā. No Austrumeiropas valstu grupas analīzē iekļauta Igaunija. Ņemot vērā straujo sociālekonomisko attīstību pēdējās divās desmitgadēs un iestāšanos ES, Latvijas, kā ES dalībvalsts, institucionālais ietvars un politiskā dienaskārtība līdztiesības, atšķirīgas attieksmes aizlieguma un ne - diskriminējošas attieksmes mazināšanā

ir salīdzināma ar citām ES dalībvalstīm, t.i., ES - 27. No ES - 27 dalībvalstu grupas iekļautas divas valstis - Dānija un Vācija.

Igaunijā un Dānijā diskriminācija vecuma dēļ nav izteikta tikai vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū, bet tieši pretēji, izpaužas arī pret jaunāko paaudzi. Savukārt Vācijā ir izteiktāka diskriminācija gan pret jauniem, gan pret vecāka gadagājuma iedzīvotājiem. Latvijas gadījumā diskriminācija pēc vecuma ir salīdzinoši augsta visās vecuma grupās, ar nelielu samazinājumu vecumā no 25-50 gadiem, kas ir viens no aktīvākiem un produktīvākajiem cilvēka dzīves posmiem. (Bratt *et al.* 2017, 176-8)

Izlasē iekļauti un analizēti valstu veiksmes faktori un apstākļi pēc sekojošiem pirmās kārtas atlasē kritērijiem: (1) valsts politiskais, kultūras un sociālekonomiskais konteksts; (2) institucionālais un tiesiskais ietvars (starptautiskā, nacionālā un vietējās līdzdalības komponente); (3) sabiedrības līdzdalība - NVO, līderu pilsoniskās aktivitātes, pārstāvniecība un līderība; (4) organizētās kampaņas aktivitāte.

Otrajā atlasē kārtā tika izvēlēti trīs labo prakšu piemēri un veikta padziļināta organizēto kampaņu analīze, veicot mājaslapu un aktivitāšu saturisko un tematisko analīzi. Efektivitātes kritērija izpildei analizē tika iekļauti kvantitatīvi un kvalitatīvi indikatori - izlasē iekļauti tie labās prakses piemēri, kuros identificēta savstarpējā saikne un mijiedarbība kampaņas organizēšanā starptautisko līmeni (organizācijām), valsts un sabiedriskajām organizācijām. Kvantitatīvie kritēriji tika papildus vērtēti kampaņu saturiskajā un tematiskajā analīzē, piemēram, sadarbības tīklā iesaistītās puses, sociālo mediju jauda, izmantotās vizualizācijas formas, platformas u.tml.

Izvērtējuma rezultāti: pētījuma gaitā tika veikta literatūras analīze par savstarpēji saistītiem faktoriem, sniegts izvērtējums interaktīvā formātā ar tabulām un infografikām, kā arī sniegts kopsavilkums latviešu un angļu valodās. Labie piemēri tika padziļināti analizēti, iekļaujot pieejamo informāciju angļu valodā. Atsevišķos gadījumos tika izmantoti papildus tulkošanas rīki, lai gūtu padziļinātāku priekšstatu par kampaņas norisi.

Ierobežojumi: pētījums tika veikts no 2022.gada 7. augusta līdz 2. decembrim, kādēļ organizāciju un institūciju mājaslapās pieejamā aktuālā informācija ir ar laika ierobežojumu.

Noslēgumā tiek piedāvātas Latvijas situācijai piemērotākās metodes un atsevišķi pasākumi vai iniciatīvas, kas veicinātu iedzīvotāju, kas pakļauti augstākam diskriminācijas riskam pēc vecuma, iekļaušanos un integrēšanos sabiedrībā, izpratni un spēju aizstāvēt savas tiesības, kā arī paaugstinātu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē.

Šī ziņojuma pielikumi atrodas *Google* mapē - [kampaņu materiāli](#), un tie būs pieejami līdz 2023. gada 30. aprīlim.

1.1. Diskriminācija pēc vecuma: ietekme un sekas

Jau kopš dzimšanas mēs apzināmies, ka novecosim. Tomēr tas, kā mēs novecojam, kāda ir mūsu dzīves kvalitāte un iespējas nodzīvot cieņpilnu dzīvi, valstu starpā atšķiras. Sabiedrības līmenī mēs esam savstarpēji saistīti ar ģimenes saitēm, draugiem un darba kolēģiem. Valsts labklājība nosaka, kāda ir sociālās drošības un apdrošināšanas sistēma, veselības aprūpe, izglītības iespējas un citi nozīmīgi pakalpojumi, kas ir paaugstinājušas dzīvdzīdi gan Latvijā, gan visā Eiropā. Individā līmenī mums veidojas un mainās priekšstati par vecumu, normām, kas nosaka mūsu uzvedību noteiktajā vecumā, kā arī mūsu attīstību, kā daļu no noteikta dzīves posma.

Jāatzīst, ka novecošanās nav tikai bioloģisks, bet arī sociālo faktoru un sociālā vidē konstruēts process, kuru ietekmē mūsu pieņēmumi par vecumu, gaidas un vērtējumi. Dr. R. Balcers (R. Butler) ir viens no laikmeta ietekmīgākajiem ārstiem, pētniekiem, psihietriem un aktīvistiem, kas vērsās pret tradicionālo medicīnisko pieeju un uzsvēra kultūras un sociālekonomiskās vides nozīmi novecošanās procesā. Savā praktiskajā darbībā viņš reformēja pastāvošās aprūpes iestādes, vērsās pret pārlieku lielo zāļu izmantošanu, rosināja atvērt iespējas darba tirgū un pielāgot mājas vidi funkcionāliem ierobežojumiem. Viņš atklāja pastāvošo plaisu starp jauno paaudzi, kas pretojas dabiskam novecošanās procesam, to noliedzot. Līdz pēdējam brīdim viņš cerēja piedzīvot savstarpējo izpratni un cieņpilnu attieksmi starp dažādām paaudzēm¹, kā arī cerēja panākt veselīgas novecošanās iespējas, kas ietekmētu visas sabiedrības kopīgo labumu². Covid-19 pandēmija pierādīja, ka Austrumeiropas valstīs, t.sk., Latvijā, liela daļa sabiedrības nespēja solidarizēties kopīgā rīcībā vakcinējoties, lai pasargātu tieši vecāko paaudzi, jaundzimušos un citas augstākam saslimstības un mirstības riskam pakļautās grupas. Rietumeiropas valstīs un Ziemeļvalstīs, t.sk., Dānijā un Vācijā, sabiedrības solidaritāte bija augstāka, kādēļ arī mirstības rādītāji bija daudz zemāki. (Sallam et al. 2022, Šuriņa et al. 2022)

Dr. Batlera aktīvā darbība 1960.-1970.gados kļuva par visaptverošu kampaņu, kurā tika izmantota zinātnē balstīta pētnieciska un praktiska pieeja, kā arī iesaistīti starpnozaru speciālisti, žurnālisti, mediji un politiķi, lai skaidrotu sociālos, kultūras un ekonomiskos iemeslus, kas bija novecošanās procesa pamatā. Savā definīcijā Dr. Batlers norāda, ka **eidzisms³ ir sistemātiski stereotipos un diskriminējošā uzvedībā pret cilvēku vērsti uzskati par vecumu, kas ir pielīdzināmi rasismam, seksismam un citām diskriminācijas formām**. Praksē eidzisms izpaužas gan individuālajā, gan institucionālajā līmenī - tos veido stereotipi un mīti, nicinoša uzvedība vai nepatika, kas tiek pausta gan vienkāršā ikdienas saskarsmes formā, gan diskriminējošā praksē, piemēram, darba vidē, mājās, veselības un izglītības iestādēs u.c. (Butler 1969, 84-6) Mūsdienās eidzisms ir globāla problēma. Ar vecumu saistītie aizspriedumi nav tikai psihosociāla slimība, kura ir ārstējama, bet tā ir mūsu attieksme, kas ir novedusi pie vecu cilvēku sociālās atstumtības, izolācijas un pāragras nāves. Bailes novecot un vecuma noliegšana, kas raksturīga jaunākai paaudzei, ir apliecinājums nenobriedušai apziņai. Tā nav tikai aizspriedumu pilna un stereotipiska uzvedība pret vecumu, bet tie ir aizspriedumi vērsti pret *cilvēcību*⁴. (Butler 2008)

Vecums pats par sevi nav diskriminējošas uzvedības pamatā - tas ir skaitlis. Stereotipiska konstrukcija saistībā ar vecumu, kas noved pie diskriminācijas, veidojas no personas uzvedības, kas ir aizspriedumainu uzskatu vadīta. Jāpatur prātā, ka individuālā **stereotipiska uzvedība** vai **aizspriedumi** pret vecumu, ir saistīti arī ar citām pazīmēm, piemēram, ar dzimumu, etnisko piederību, invaliditāti, sociālekonomisko stāvokli u.c. Mūsu stereotipiska un aizspriedumainā uzvedība sākas brīdī, kad mēs savā ikdienā vispārīnām terminus "*jauns*" vai "*vecs*", nevis uzsveram mūsu unikālo un dažādo individuālo pozitīvo novecošanās pieredzi. Arī dzīves noslēgumā mēs mēdzam aizmirst, cik atšķirīgs ir mūsu vai mūsu tuvinieku dzīves gājums. (Ayalon, Tesch-Römer 2018) Līdz ar to "*jaunība*" vai "*vecums*" ir relatīvi jēdzieni, kamēr tie neprecīzi ataino personu dažādību, kontekstu un unikālo pieredzi dažādos vecuma posmos. **Priekšstati** ir tie, kas nosaka mūsu attieksmi pret novecošanos dažādos dzīves posmos. Piemēram, pozitīvi priekšstati par vecumu ir bērībā un jaunībā, jo

¹ Dēvēts arī par starppaudžu solidaritāti (no angļu val. Intergenerational solidarity)

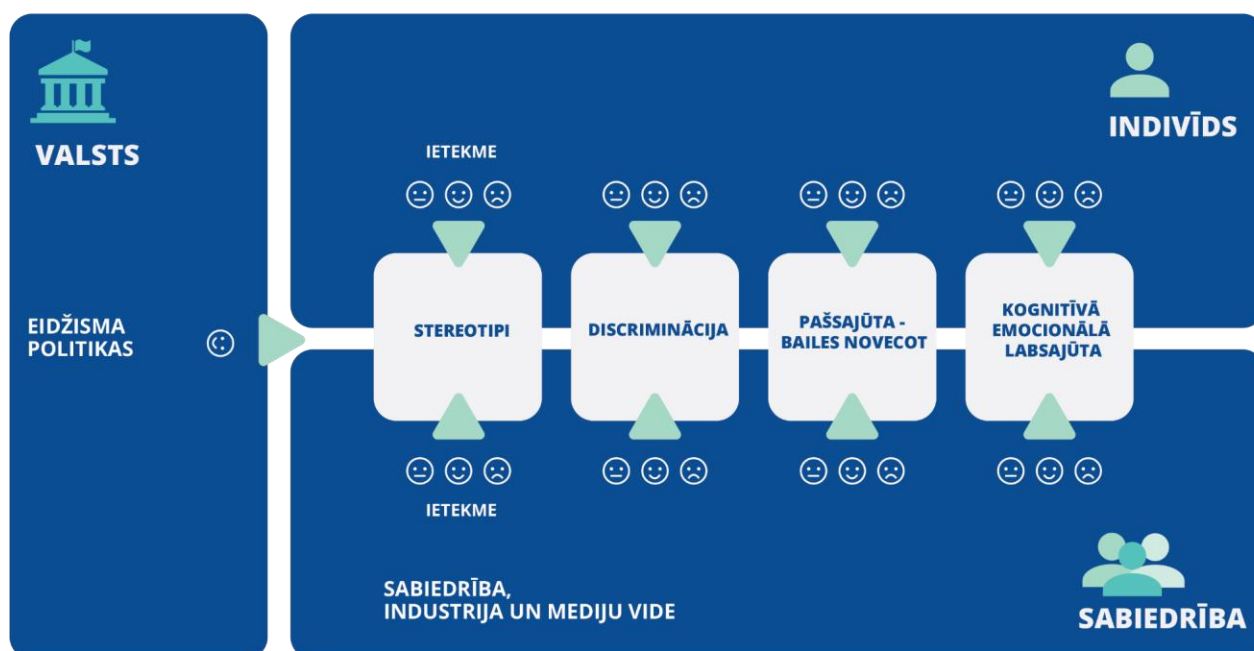
² No angļu val. - *the common good*

³ No angļu val. *ageism*

⁴ No angļu val. *humanity*

vēlme ir ātrāk pieaugt, kļūt neatkarīgām. Pētījumi liecina, ka tieši jaunā paaudze pieaugot, veido negatīvu priekšstatu par vecumu. Tas ir skaidrojams ar bailēm novecot un bailēm no nāves, slimības, funkcionāliem ierobežojumiem un bezspēcības, kļūstot vecam. To, kā cilvēks jūtas novecojot, nosaka indivīda, sabiedrības, industrijas, t.sk., mediju vide, kas izpaužas *pozitīvā, negatīvā vai neitrālā* attieksmē. Pozitīva attieksme ir atkarīga arī no valsts *eidžisma* politikām. (Butler 1969; Butler 2008, North, Fiske 2015; Levy 2009; Ng *et al* 2021; skat. 1.attēlu)

1. attēls. **Eidžisms: no stereotipiem līdz diskriminācijai un labsajūtai**

Avots: autoru veidots pēc Levy 2009 (*Stereotype embodiment theory*); Ng *et al.* 2021 (*Cultivation theory*).

Pirmais solis, lai izprastu *eidžisma* sekas, ir jāatzīst, ka tas pastāv mūsu valstī un sabiedrībā. Rodas priekšstats, ka ikviens varētu būt pakļauts *eidžisma* riskam kādā dzīves posmā, ja vien ir dota iespēja nodzīvot pietiekami ilgu mūžu. Jā, *eidžisms* var skart visas vecuma grupas, bet pierādījumi liecina, ka visaugstākam riskam ir pakļauti tieši **vecāka gadagājuma iedzīvotāji**. Turklāt, starpkultūru meta analīze atklāj, ka dažādās kultūrās, negatīvi priekšstati par vecumu ir mainījušies. Piemēram, neapstiprinājās viedoklis, ka *kolektīvā* Austrumu valstu kultūrā ir pozitīvs priekšstats par vecumu, kas attiecīgi izpaužas pozitīvā attieksmē pret veciem ļaudīm. Pārsteidzošs ir pētnieku atklājums, ka Rietumvalstu individuālisma un kapitālisma sabiedrībā priekšstats par vecumu un cieņpilna attieksme pret veciem ļaudīm, ir pat pozitīvāka, nekā atsevišķās Austrumu valstīs⁵. Tikai Malaizijā attieksme pret veciem ļaudīm ir pozitīvāka, nekā Rietumvalstīs. Atšķirības pastāv ne tikai starp pasaules valstu reģioniem, bet arī starp Eiropas un ne-Eiropas Rietumvalstīm un Austrumu valstīm. Angliski runājošās Rietumvalstīs bija pozitīvāka attieksme, nekā ne-angliski runājošās, piemēram, Francijā un Šveicē ir daudz negatīvāka attieksme. Šajā pētījumā pilnībā neapstiprinājās pieņēmums, ka kultūra ietekmē

⁵ Dienvidkoreja, Singapūra, Japāna, Indija, Taizeme, Honkonga

cieņpilnu attieksmi. **Labklājības līmenis** ir viens no faktoriem, kas ietekmē pozitīvu priekšstatu veidošanos un attieksmi pret vecumu (Rietumvalstis, angļiski runājošās Eiropas valstis), kamēr zems labklājības līmenis un **novecošanās process** kopumā ietekmē negatīvu priekšstatu veidošanos (ne-Eiropas, Austrumeiropas un ne-angļiski runājošās valstis). **Modernizācijai jeb straujai ekonomiskai un tehnoloģiskai attīstībai** nav noteicoša loma pozitīvas vai negatīvas attieksmes un priekšstatu veidošanā par vecumu. Atklājās arī savstarpēji konfliktējoši priekšstati un attieksme - no vienas puses, cieņpilna attieksme ir pret vecāka gadagājuma cilvēka dzīves pieredzi, vienlaikus, pastāv uzskats, ka vecāka gadagājuma iedzīvotāji nav pietiekami kompetenti un zinoši. Tāpat, pastāvot cieņpilnai attieksmei, klātesošs ir viedoklis, ka cilvēki ar vecumu kļūst nespējīgi veikt ikdienas aktivitātes vai apgūt jaunas prasmes. (North, Fiske 2012; 2015)

Paaudžu pētnieki atklāj, ka diskriminācija pēc vecuma skar arī jauniešus. Piemēram, jauniešiem ir ierobežotākas izvēles iespējas, uzsākot mācības vai gūstot pirmo pieredzi darba tirgū u.c. jomās. Pētījumi liecina, ka jaunieši saskaras ar **izglītības iespēju nevienlīdzību, nedrošību⁶ darba tirgū** (elastīgiem, terminētiem un sociāli neapdrošinātiem līgumiem, nedrošu darba vidi u.c.), **mājokļa problēmām un grūtībām uzsākt patstāvīgu dzīvi, izveidot ģimeni**, u.c. Labklājības valstu pētījumos atklāts, ka jauniešu labklājība un labsajūta ir lielā mērā atkarīga no tā, kā valstis ar atbalstošas sistēmas klātesamību spēj veicināt jauniešu iespējas un ietekmē finansiālo neatkarību. (Flanagan, Levine 2010; Walther 2006; Pohl and Walther 2007; Chevalier 2016, 2017; Broka, Toots, 2021)

Runa nav tikai par pāreju pieaugušā dzīvē, bet jaunība ir kļuvusi par īpaši sarežģītu dzīves posmu, kādēļ daudzās Eiropas valstīs attieksme pret jauniešiem mainās. Jaunākajā PVO *Eidzisma* ziņojumā (2021) apstiprinās, ka *eidzisms* izpaužas gan pret jauniem, gan veciem cilvēkiem, kas negatīvi ietekmē valstu ekonomisko attīstību. Tās ir miljardos mērāmās augstās veselības aprūpes un labklājības sistēmas izmaksas, kuras ir saistītas ar slikto veselības stāvokli, t.sk., mentālās veselības stāvokli, vientulību un sociālo izolāciju (īpaši Covid-19 pandēmijas rezultātā), lielāku materiālo nedrošību un nabadzību, zemu dzīves kvalitāti un pāragru nāvi t.sk., pašnāvībām. Daudzās valstīs, jo īpaši valstīs ar zemu labklājības līmeni, ir nepietiekams finansējums veselības aprūpei un sabiedrības veselībai. Visas valstis un iesaistītās puses ir aicinātas izmantot uz pierādījumiem balstītas stratēģijas, uzlabot datu pieejamību un pētījumus, lai kopīgā rīcībā veicinātu veselīgu novecošanos (WHO 2021).

Ņemot vērā iepriekšminēto, diskrimināciju uz vecuma pamata jeb *eidzismu* ietekmē: (1) viedoklis par vecu vai jaunu cilvēku (stereotipi, priekšstati, diskriminējoša rīcība, labs vs. slikts novērtējums par veciem/ jauniem cilvēkiem); (2) zināšanas par vecumu un novecošanos; (3) sabiedrības un kultūras normas, kas nosaka, kādas lomas vienam pret otru jāizpilda, kādi ir noteiktie pienākumi sabiedrībā. Individīda līmenī pozitīvo viedokli nosaka pēctecība, piemēram, cieņpilna attieksme, pieredzes novērtējums, kompetences un labsirdība u.c. pozitīvas rakstura īpašības. Negatīvo viedokli veido veselības problēmas, prasmju trūkums, fiziskā un psiholoģiskā noturība u.c. kognitīvās un fiziskās spējas. Visbeidzot nozīme ir arī institucionālam ietvaram, kas nosaka kādā veidā noteiktā vecuma posmā cilvēks var saņemt atbalstu, kas ir ne vien kompensējošs (pabalsti, atlaides u.tml.), bet valsts aktivizējošs un proaktīvs atbalsts (*nodarbināmības*⁷ un nodarbinātības iespējas, elastīgāka darba vide, brīvā laika un starppaudžu centri, mūžizglītības iespējas, pakalpojumu pieejamība u.c.).

⁶ No angļu val. *precariousness*

⁷ No angļu val. *employability*

1.1. Starptautisko tiesību principi ceļā uz cieņpilnu, veselīgu un aktīvu novecošanos

Virkne starptautisko cilvēktiesību dokumentu⁸ veido kopīgo Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu tiesisko ietvaru, lai ikviens varētu baudīt tādas tiesības, kādas bauda citi sabiedrības locekļi (līdztiesības), un netiktu diskriminēts, piemēram, pēc tādām pazīmēm, kā **vecums**, dzimums, reliģiskā vai etniskā piederība, politiskā vai seksuālā orientācija u.c.⁹ Eiropas dalībvalstis secināja, ka aktīvu un cieņpilnu novecošanos, ietekmē ierobežotas iespējas paildzināt savu darba mūžu, strauji pieaugošais pieprasījums pēc mobilākiem, augsti kvalificētiem un elastīgākiem darbiniekiem, kas ir jaunāki un ar augstākām STEM prasmēm, un ierobežotām iespējām pārkvalificēties vai uzlabot savas prasmes. Īpaši augstam diskriminācijas riskam darba tirgū ir sievietes, ņemot vērā pārtraukumus karjeras izaugsmē saistībā pastāvošo ģimenes lomu un aprūpes pienākumiem mājās, kā arī mazākiem ienākumiem, ņemot vērā zemākas sociālās iemaksas un pastāvošo ienākuma plaisu pēc dzimuma. Līdz ar to, novecojot, neskatoties uz augstāku dzīvildzi, tieši sievietes ir pakļautas augstākam nabadzības riskam. (EC mājas lapa)

Salīdzinot ar citām diskriminācijas formām, **diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ** mūsdienu cilvēktiesību ietvarā ir salīdzinoši jauna forma, kādēļ arī labās prakses un piemēru arī ir salīdzinoši mazāk. Piemēram, Latvijā diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ konstitucionālo tiesību līmenī ir ticis iekļauts līdz ar neatkarības atjaunošanu 1991.gadā, kamēr Eiropas Pamattiesību Hartā tas ir iestrādāts tikai 2000.gadā. Lai labāk novērtētu, kā tieši līdztiesību princips un diskriminācijas aizlieguma princips darbojas noteiktajā sabiedrībā, ir jāvērtē sabiedrības kultūrvēsturiskā un sociālekonomiskā attīstība. Lielā daļā ES valstīs vēsturiski labklājība iet roku rokā ar solidaritātes un vienlīdzības vērtībām, balstītas humānismā (cilvēkcieņas) un līdzcietībā (piem. Francijā, Apvienotā Karalistē, Skandināvijas valstīs u.c.). Šajās valstīs diskriminācija tās praksē noteikti ir zemāka. Kamēr citās valstīs, kuras vēsturiski ir bijušas konservatīvas, vienā vai citā diskriminācijas formā, piemēram, pēc dzimuma, var būt augstāka diskriminācija arī pēc vecuma (Vācijā, Austrijā, u.c.). Eiropas Pamattiesību hartā vairākos pantos ir iekļauts vecuma kritērijs - 21. pantā noteiktais diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ, 24. pantā noteiktas bērnu tiesības paust savu viedokli atbilstoši vecumam un briedumam, kā arī ņemot vērā bērna intereses, un 25. pantā noteiktas vecāka gadagājuma iedzīvotāju tiesības. (Eiropas Pamattiesību harta 2012)

⁸ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, Eiropas Cilvēktiesību konvencija, Starptautiskais pakts par pilsoniskām un politiskām tiesībām, Eiropas Pamattiesību harta u.c.

⁹ Skat. arī ANO Vīnes Starptautiskais Rīcības plāns saistībā ar novecošanos un Principi saistībā ar vecāko paaudzi 1982; 1991; Monreālas Deklarācija par vecāka gadagājuma cilvēku tiesībām un pienākumiem, kas tika pieņemta IFA Globālajā konferencē Monreālā 1999. gada 5.–9. septembrī; 2002.gada Madrides Starptautiskais Rīcībpolitikas plāns saistībā ar novecošanos (8-12.aprīlis, 2002.gads) un Starptautiskā Reģionālā stratēģija, kas pieņemta ministriju līmenī (Berlīne 11-13.septembrī, 2002. gadā; ANO Ministriju deklarācija saistībā ar novecošanos (Spānija, 6.-8.novembris, 2007.gadā).

2. attēls. Eiropas Pamattiesību harta 25.pants

“

Savienība atzīst un ievēro vecāka gadagājuma cilvēku tiesības dzīvot cienīgu un neatkarīgu dzīvi un piedalīties sabiedriskajā un kultūras dzīvē.

”

Arī Pasaules Veselības organizācija (PVO) ir aktīva savā līdzdalībā un pierādījusi negatīvās *eidžisma* sekas, tādēļ 194 pasaules dalībvalstis ir vienojušās kampaņā kopīgā rīcībā. Līdzīgi, kā šajā pētījumā, PVO meklē atbildes uz jautājumiem, kādas ir efektīvas stratēģijas, lai vērstos pret *eidžismu*, un kā veicināt sabiedrības izpratni par vecumu un *eidžismu*? (Officer, de la Fuente-N 2018)

ES tiesiskais ietvars veidojas kopīgajā sociālo, veselības un ekonomisko tiesību ietvarā. Jau no 2000.gada ES ir pieņemtas vairākas direktīvas, kur noteikts diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ. Tas dalībvalstīm uzliek par pienākumu noteikt aizsardzību, piemēram darba un sociālo tiesību jomā. Šī aizsardzība attiecas arī uz izturēšanos darba vietā, piemēram, ja ir netaisnīgi nosacījumi, lai kandidētu uz noteiktu amatu, vai arī darba vietā izturas neiecietīgi darbinieka vecuma dēļ u.tml. Savukārt 2008.gadā pieņemtā direktīva nosaka vienlīdzīgas attieksmes principu neatkarīgi no vecuma aizsardzības, izglītības, preču un pakalpojumu jomās. Priekšlikums ir saskaņā ar Amsterdamas līgumā noteikto stratēģisko virzību, Lisabonas stratēģijā noteikto izaugsmes un nodarbinātības veicināšanu, kā arī ES sociālās aizsardzības un sociālās integrācijas noteiktajiem mērķiem. (EC mājas lapa)

Aktīvas un veselīgas novecošanās princips ir Eiropas Komisijas (EK) atbalstīta iniciatīva, kas sniedz iespēju cilvēkam pašam pēc iespējas ilgāk noteikt savu dzīvi, kā arī iespējami ilgāk piedalīties aktīvā ekonomiskā un sabiedriskajā dzīvē. (EC Eiropas Sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns 2030) Eiropas Inovācijas partnerība aktīvām un veselīgām vecumdienām, savukārt, ir iniciatīva (turpmāk - Partnerības iniciatīva), kuras mērķis ir veicināt digitālo tehnoloģiju, inovāciju izmantošanu aktīvām un veselīgām vecumdienām. Partnerības iniciatīvas mērķi ir uzlabot veselību un dzīves kvalitāti gados vecāku iedzīvotāju vidū; atbalstīt veselības un sociālās aprūpes ilgtspēju un efektivitāti; uzlabot ES rūpniecības konkurētspēju (EC Eiropas Inovācijas partnerības iniciatīva). EK finansiāli atbalsta izveidoto Eiropas Vecuma platformu¹⁰ un veicina sabiedrības līdzdalību diskriminācijas novēršanā uz vecuma pamata. Ar vecumu saistītās rīcībpolitikas ir: (1) vecumam pielāgota vide un pieejamība; (2) dzimuma līdztiesības un vecums; (3) cilvēktiesības un ne-diskriminācija; (4) nodarbinātība un aktīva līdzdalība; (5) atbilstoši ienākumi un sociālā iekļaušana; (6) veselīga novecošanās; (7) ilgstošās aprūpes kvalitāte un vecāka gadagājuma cilvēku ļaunprātīga izmantošana; (8) patērētāju tiesības. ([Age Platform Europe](#), Skat. vairāk 3.attēlu).

¹⁰ No angļu val. *Age Platform Europe*

Arī jauniešu atbalstam ir noteikti prioritārie atbalsta virzieni. Piemēram, [ES Jaunatnes stratēģijas \(2010-2018\)](#) mērķis bija iedrošināt jauniešus kļūt par aktīviem pilsoņiem un iesaistīties sabiedriskajā dzīvē. 2022.gads ir pasludināts par Eiropas Jaunatnes gadu, kā arī ir daļa no ES [Jaunatnes stratēģijas \(2019-2027\)](#) virzieniem, t.i., atbalstot jauniešus demokrātiskā veidā sociālās un pilsoniskās līdzdalības aktivitātēs, lai visiem jauniešiem būtu nepieciešamie resursi aktīvi iesaistīties sabiedrībā.

Analīzei izvēlētās valstis ir ES dalībvalstis - Igaunija, Dānija un Vācija, kas savā tiesiskajā ietvarā, iekļauj minētos starptautiskos cilvēktiesību principus uz cieņpilnu, aktīvu un veselīgu novecošanos, kā arī veicina jauniešu un veco ļaužu aktīvu līdzdalību un labklājību dažādās dzīves jomās (izglītībā, nodarbināmībā, sabiedrības veselības u.c. dzīves jomās). Lai arī *eidžisms* ietekmē visus vecumus, tālākajā analīzē tiks izvērtētas divas pamatgrupas - mērķētas aktivitātes, kampaņas un pasākumi jauniešiem un vecāka gadagājuma iedzīvotājiem. Bērni, kā atsevišķa grupa netiek iekļauta tālākajā analīzē, jo pieejamība datos ir ierobežota Bērnu tiesību aizsardzības ietvara dēļ. Vienlaikus vēlamies atzīmēt, ka pasākumi mērķēti uz bērniem nav izslēgti no pētījuma izlases gadījumos, kad kampaņa vai aktivitātes ir vērstas uz bērniem un jauniešiem kopīgā grupā pēc vecuma. Valstu labās prakses piemēri nākamajā nodaļā tiks analizēti saistībā ar dzīves kvalitāti un labklājību, t.i., pasākumi, aktivitātes un kampaņas, kas veicina **pozitīvu attieksmi** par vecumu un/ vai tiešā veidā vēršas pret *eidžismu*.

3. attēls. Starptautisko un Eiropas tiesību principu ieviešana

**LĪDZTIESĪBAS UN DISKRIMINĀCIJA PĒC VECUMA
STARPTAUTISKAJĀ UN VALSTU POLITISKAJĀ DIENASKĀRTĪBĀ**

ANO: "Visas personas, institūcijas un organizācijas, publiskās un privātās, t.sk., valsts, ir atbildīgas par taisnīgas un godīgas likumdošanas izveidi, kas aizsargā un nediskriminē personu" .

ES Pamattiesību hartas 25.pants: "Savienība atzīst un ievēro vecāka gadagājuma cilvēku tiesības dzīvot cienīgu un neatkarīgu dzīvi un piedalīties sabiedriskajā un kultūras dzīvē".

Latvijas Satversmes 109.pants: "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos." .

**Politiskā un sabiedrības līdzdalība -
līderība un pret diskrimināciju vērstas
kampaņas.**

2. Pieredze un labās prakses piemēri: Igaunija, Dānija un Vācija

Saskaņā ar nesen izstrādāto un aprobēto Salīdzinošo Makro-līmeņa Eidžisma indeksu¹¹ (CMAI) valsts attieksmi pret *eidžismu* nosaka ekonomiskais, veselības, nodarbinātības, vides, sociālās līdzdalības līmenis (statuss). *Ekonomiskā* dimensijā no mūsu izvēlētām valstīm augstāka diskriminācija pret vecāka gadagājuma iedzīvotājiem ir Igaunijā (0.01), bet zemākā ir Vācijā (-0.49)¹². Ekonomisko līdzdalību ietekmē nabadzības rādītāji valstī, valsts izmaksas sociālās aizsardzības sistēmā, ienākumu līmenis. (Kim *et al.* 2021) Apskatot daļu no minētajiem ietekmes faktoriem, redzams, ka Latvijā nabadzības riskam ir pakļauta gan liela daļa jauniešu (19.6% vecumā no 15-29 gadi), gan vecāka gadagājuma iedzīvotāji (39.3%, vecumā 55+). Visvairāk jauniešu, kas pakļauti nabadzības riskam, ir Dānijā (31.5%) un Vācijā (26.3%). Tas ir skaidrojams ar jauniešu iespēju uzsākt patstāvīgu dzīvi un neatkarību no ģimenes salīdzinoši agrāk, nekā tas ir citās labklājības valstīs. Igaunijā līdzīgi, kā Latvijā, nabadzības riskam ir pakļauta liela daļa vecāka gadagājuma iedzīvotāju (33.9%). (Skat. 1.tabulu) Izdevumi sociālai aizsardzībai 2020.gadā no IKP ir augstākie Dānijā (22.4%) un Vācijā (21.8%), bet zemākie Igaunijā (15%) un Latvijā (13.5%) (Eurostat dati 2020).

Nākamā ir *veselības dimensija*, kurā Igaunija ierindojas 2.vietā 15 valstu grupā ar augstāko diskriminācijas rādītāju (1.1), bet Vācija 7.vietā (0.04).¹³ (Kim *et al.* 2021) Šajā dimensijā mēra dzīvildzi, izdevumus veselības aprūpei un sabiedrības veselības pašsajūtu. Zemākie izdevumi veselības aprūpei ir Latvijā (4.8% no IKP), kamēr Igaunijā tie ir 6.7%, bet Dānijā un Vācijā tie ir augstākie ar vairāk, nekā 8.5%. (Skat. 1.tabulu) Saskaņā ar veselības pašnovērtējuma datiem slikts/ ļoti slikts veselības stāvoklis jauniešu vidū (16-29 gadi) ir augstākais Dānijā (3.7%) un Vācijā (2.7%), bet zemākais Latvijā (2.2%) un Igaunijā (2.3%). Vecumam pieaugot, veselības pašvērtējums pasliktinās. Latvijā slikts/ ļoti slikts veselības pašvērtējums ir 30.8% vecumā 65+, Igaunijā ir 27.5% un Vācijā - 22.4% vecāka gadagājuma iedzīvotāju. Dānijā 12% iedzīvotāju ir slikts/ ļoti slikts veselības pašvērtējums. (Eurostat dati)

Nodarbinātības dimensijā Vācijā ir augstāks diskriminācijas līmenis (0.41), ierindojoties 5. vietā no visām valstīm, kamēr Igaunijā ir zemāks (-0.34), ierindojoties 10.vietā¹⁴. Šajā dimensijā tiek vērtēts valstu darba tirgus tiesiskais ietvars un nodarbinātības rādītāji. (Kim *et al.* 2021) Jauniešu nodarbinātība Latvijā (46%) un Igaunijā (52%) ir zemāka, nekā Vācijā (60.1%) un Dānijā (61.6%), ko šajās valstīs veicina profesionālā izglītība un darba iespējas uzņēmumos, t.sk., apmaksātas prakses vietas. (1. tabula; Broka, Toots 2021) *Vides* domēnā Igaunija ir ar augstāko rādītāju 2. vietā (0.78), kamēr Vācija ir 10.vietā ar (-0.15).¹⁵ Šajā dimensijā tiek vērtēts pašnāvību skaits un vardarbība, kā arī mājokļa stāvoklis un uzticības līmenis valstij, institūcijām un sabiedrībai kopumā. (Kim *et al.* 2021) Pašnāvību skaits uz 100 tūkstošiem iedzīvotāju vecumā no 15-19 gadiem 2019.gadā bija augstākais Igaunijā (12.89), Latvijā (11.21), bet zemākais Vācijā (4.13) un Dānijā (4.36). Arī vecāka gadagājuma iedzīvotāju grupā vecumā no 50-54 gadi augstāki rādītāji ir Latvijā (22.57), Dānijā (17.05), tad seko Igaunija (15.58) un Vācija (13.75). (Eurostat dati 2019) Materiālā un sociālā

¹¹ No angļu val. The Comparative Macro-Level Ageism Index (CMAI).

¹² Dānija nav iekļauta pētījuma izlasē, bet no Skandināvijas valstīm ir Zviedrija (-0.38).

¹³ Dānija nav iekļauta pētījuma izlasē, bet no Skandināvijas valstīm ir Zviedrija (-0.85) ar 2.zemāko diskriminācijas rādītāju 15 valstu vidū.

¹⁴ Dānija nav iekļauta pētījuma izlasē, bet no Skandināvijas valstīm ir Zviedrija (-0.03) 10.vietā 15 valstu vidū.

¹⁵ Dānija nav iekļauta pētījuma izlasē, bet no Skandināvijas valstīm ir Zviedrija (-0.09) 9.vietā 15 valstu vidū.

nenodrošinātība vecumā 55+ skar 14.2% Latvijā, kamēr krietni mazāks tas ir Igaunijā (7.8%), Vācijā (6.9%) un Dānijā (3.5%). (Eurostat 2021a)

Sociālās līdzdalības dimensijā Igaunija ir 6.vietā (0.30) ar augstākiem ierobežojumiem līdzdalībai, kamēr Vācijā ir viens no zemākajiem rādītājiem (0.44).¹⁶ Sociālo līdzdalību mēra pēc politiskās līdzdalības rādītājiem (dalība vēlēšanās, dalība protestos, akcijās), sabiedriskā aktīvisma (dalība sabiedriskās organizācijās, labdarība), interneta izmantošanas un radošām aktivitātēm (māksla). Kopējais *eidžisma* indekss izvirza Zviedriju no Skandināvijas valstīm ar -1.24 punktiem, Vāciju ar -0.77 punktiem un Igauniju ierindojot 3.vietā ar augstāko rādītāju ar 2.18 punktiem no 15 izlasē iekļautajām valstīm. (Kim et al. 2021)

Saskaņā ar datiem augstākā dzīvildze ir Dānijā (81.4 gadi) un 76.4 veselīgi nodzīvotiem dzīves gadiem (76.4 gadi), Vācijā (80.9 gadi) un ar iespēju veselīgi nodzīvot 73.7 gadus. Kamēr Latvijā ir viszemākā dzīvildze (73.4 gadi) un tikai 68 veselīgi nodzīvotie dzīves gadi, kas būtu jāvērtē saistībā ar pensionēšanās vecuma sliekšni. Igaunijā dzīvildze ir 76.9 gadi un veselīgi nodzīvotie dzīves gadi 71.9 gadi. Lai arī *eidžisma* indeksa novērtējumā nav iekļauta izglītības dimensija, tomēr izglītības līmenim, kā arī mūžizglītībai ir nozīmīga loma *eidžisma* izpratnes veicināšanā. Dānijā (42%) un Igaunijā (41.2%), kā arī Latvijā (39%) iedzīvotāji vecumā no 25-64 gadi ir ieguvuši augstāko izglītību. Vācijā tie ir tikai 30.9% iedzīvotāju, kas ir saistīts ar industrijas pieprasījumu pēc darba ņēmējiem ar vidējā līmeņa profesionālo izglītību. Protams, šie dati ir jāvērtē kontekstā ar atalgojumu, jo kā zināms, Latvijā augstākā izglītība vairākās profesijās negarantē augstāku ienākumu līmeni un dzīves kvalitāti. Nākamajā nodaļā vairāk padziļināti tiks izvērtēta valstu prakses un pieredze pozitīvā *eidžisma* politikā un kampaņu aktivitātēs, kas veicina sabiedrības izpratni un augstākam diskriminācijas riskam pakļauto spēju aizstāvēt savas tiesības, kā arī paaugstinātu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē.

1. abula. *Eidžismu* ietekmējošie faktori

	IGAUNIJA		DĀNIJA		VĀCIJA		LATVIJA	
	15-29	55+	15-29	55+	15-29	55+	15-29	55+
Vecums								
Augstākā izglītība (% 25-64)	41.2		42		30.9		39	
Pensionēšanās vecums	64 gadi un 3 mēneši		67		65 gadi un 10 mēneši		64 gadi un 3 mēneši	
Nodarbinātība (% 15-29; 55-64)	52	71.6	61.6	72.3	60.1	71.8	46	67.8
Veselīgi nodzīvotie dzīves gadi (HALI)	71.9		76.4		73.7		68	
Izdevumi veselības aprūpei (% no IKP)	6.7		8.9		8.5		4.8	
NEET (% 15-29)	11.2		8.3		9.2		12.1	
Mājokļa izmaksu pārslodzes līmenis (%)	11.1	4.1	37.8	16.2	19.3	13.5	4.5	8.9
Nabadzības risks (% 2021)	17.4	33.9	31.5	13.2	26.3	20.3	19.6	39.3
Dzīvildze (gadi)	76.9		81.4		80.9		73.4	

Avots: autoru veidots pēc pēdējiem pieejamiem Eurostat datiem 2018., 2019., 2021. gados.

¹⁶ Dānija nav iekļauta pētījuma izlasē, bet no Skandināvijas valstīm ir Zviedrijā ir viens no augstākajiem rādītājiem (0.35), ieņemot 4.vietu 15 valstu vidū.

2.1 Vācijas gadījuma analīze: federālā un vietējā līmeņa aktīva rīcībpolitika, sadarbība un līdzdalība

Vācijas [Federālā Ģimenes lietu, senioru, sieviešu un jaunatnes lietu ministrija](#)¹⁷ koordinē "Demogrāfiskās pārmaiņas, senioru, sociālo labklājību" MIPAA/ RIS ietvarā. Piemēram, jau no 2006. gada ministrija rīkoja vairākus konkursus, lai iegūtu attēlus un karikatūras saistībā ar priekšstatiem par vecumu un stereotipiem par novecošanu. Šāda pieeja nodrošināja plašu sabiedrības un mediju līdzdalību. Pēc tam tika organizēta izstāde "Kas vispār ir vecs?", lai veicinātu izpratni par priekšstatiem par novecošanos un vecumu. Izstāde tika eksponēta visā Vācijas teritorijā un bija pieejama angļu un franču valodās, lai ar pieredzi varētu dalīties starptautiskā līmenī.

Par *pensiju un sociālo jomu* atbild Vācijas [Federālā Darba un sociālo lietu ministrija](#)¹⁸. [Federālā Veselības ministrija](#)¹⁹ ir atbildīga par veselības un ilgtermiņa aprūpes sistēmu, bet [Federālā Iekšlietu un kopienu ministrija](#) par demogrāfisko situāciju²⁰. Piemēram, **ElterngeldPlus ieviešana** ļāva vienkāršāk kombinēt bērnu kopšanas pabalstu (*Elterngeld*) ar darbu uz pusslodzi. (Skat vairāk. BMI mājas lapā par līdz 2016.gadam ieviestām iniciatīvām) Visas atbildīgās ministrijas, federālās zemes vadība un NVO kopīgi realizē ar novecošanos saistīto rīcības virzienus, kā arī piedalās MIPAA/ RIS īstenošanas periodisko pārskatu sagatavošanā. Atbildīgās ministrijas federālajās zemēs uzrauga un novērtē procesa vadību un koordinē pašvaldību darbību novecošanās jautājumos.

Datu pieejamība. Viens no priekšnosacījumiem efektīvai politikai un sabiedrības rīcībai ir datu pieejamība. Federālais statistikas birojs regulāri veic apsekojumus un apkopo datus par demogrāfiskiem un ekonomiskiem procesiem saistībā ar novecošanos. Savukārt Ģimenes lietu, vecāka gadagājuma, sieviešu un jauniešu ministrija finansē Vācijas Gerontoloģijas centru, zinātniskās pētniecības institūtu sociālās un uzvedības novecošanas pētījumus. Institūts veic arī Vācijas novecošanās apsekojumu, kas ir brīvi pieejami dati. Datu nepilnības gadījumā tiek sasaukta darba grupa, kur vairāku nozaru zinātnieki un eksperti veic nepieciešamos uzlabojumus. (BMFSFJ mājas lapā)

Izpratnes veicināšana, interešu pārstāvniecība un izglītošana ir daži no aktīviem pasākumiem, kur publiskās pārvaldes līmeņa amatpersonām tiek **organizēti apmācību semināri**. Piemēram, darbiniekiem, kuri plāno pensionēties, tiek rīkotas apmācības saistībā ar tādām tēmām, kā demence, ilgtermiņa aprūpe, kā rīkoties kopjot ģimenes locekļus u.c. Publiskās Administrācijas skola piedāvā valsts amatpersonām apmācības par veselību un organizācijas vadību demogrāfisko pārmaiņu apstākļos, par 55+ potenciālu u.c. tēmām. Ministrijās ir izveidotas **īpašas struktūrvienības**, kas risina jautājumus saistībā ar darbinieku mobilitāti, risina mājokļu pielāgošanu funkcionāliem traucējumiem, sociālo nodrošinājumu, veselību, personu ar invaliditāti, ilgtermiņa aprūpi u.c. ar vecumu saistītiem jautājumiem. Struktūrvienībām ir pienākums izstrādāt iekšējo organizācijas politiku, kādā veidā veicināt izpratni par dažādību un vecumu, kā arī kādas ir konkrētas programmas un labās prakses dažādos līmeņos. (BMFSFJ mājas lapā)

Iesaistīto pušu mobilizācija ir ārkārtīgi svarīgs līdzdalības instruments, lai panāktu visaptverošu novecošanās rīcībpolitiku. Likumdošanas procesā tiek piesaistītas dažādas iesaistītās puses, ar kuriem apspriesti ar novecošanos saistītos jautājumus. **Cieša sadarbība**

¹⁷ No angļu val. *Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth*

¹⁸ No angļu val. *Federal Ministry of Labour and Social Affairs*

¹⁹ No angļu val. *Federal Ministry of Health*

²⁰ No angļu val.

ir ar vairāk nekā 110 NVO jumta organizācijām - *Vācijas Nacionālo senioru organizāciju asociāciju (BAGSO)*. Regulāra komunikācija nodrošina, ka vecāka gadagājuma cilvēku vajadzības un intereses, ir iekļautas valsts politikas veidošanas procesā. Piemēram, periodā no 2008.-2013.gadam tika ieviesta kopīga iniciatīva sadarbībā ar ekonomikas nozari, medijiem, tirdzniecības nozari un zinātniekiem. Mērķis bija popularizēt un attīstīt produktus un pakalpojumus, kas ir piemēroti visām paaudzēm. Uzņēmēji atklāja, ka **vecumam draudzīgi produkti ir arī komerciāli izdevīgi**, bet valsts finansiālais atbalsts iniciatīvai vairs nebija nepieciešams.

Vietējā līmenī **brīvprātīgās senioru padomes** politikas veidošanas procesā iesaista vecāka gadagājuma cilvēkus. Vietējais līdzdalības līmenis Vācijā ir augsts, jo daudzi gados vecāki cilvēki ir aktīvi, veseli un ieinteresēti sabiedriskajā dzīvē. Gandrīz katrā Vācijas pašvaldībā ir starppaaudžu centrs. Kopumā valstī ir aptuveni 550 šādu centru. Tie atvieglo kontaktu veidošanu un stiprina sadarbību starp vietējiem kaimiņiem un kopienām. **Starppaaudžu centros** satiekas, iesaistās dialogā un var aktīvi darboties dažāda vecuma, kultūras un reliģiskās izcelsmes cilvēki. Galvenās aktivitātes ir saistītas ar valodas apguvi, kulinārijas, aprūpes nodrošināšanu un cita veida aktīvā dzīvesveida jēgpilnām aktivitātēm. Galvenais mērķis ir panākt, lai iesaistās arī ikdienā strādājošie un ir iespēja savstarpējai ideju apmaiņai starp dažādām paaudzēm, izpalīdzēt un realizēt savas idejas, kuras viņi nebūtu spējuši bez šāda centra iniciatīvas (BMFSFJ mājas lapa).

Vecuma jūtīga politikas analīze²¹ ir iestrādāta tikai jaunākajos likumos un politikās. Tas tiek īstenots likumdošanas procesā iesaistot un uzklusot pieaicināto ekspertu viedokļus, kā zinātniekus, kas nodarbojas ar novecošanu saistīto jautājumu pētīšanu un spēj atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. Piemēram, ANO Bērnu tiesību konvencijas īstenošanā 2013.gadā tika ieviesta "*jauniešu pārbaude*", lai noteiktu, kā likuma norma ietekmē jauno paaudzi. Savukārt 2014.gadā ieviestā demogrāfiskā pārbaude ļauj pirms likuma pieņemšanas novērtēt tā ietekmi uz valsts demogrāfiskiem procesiem (BMFSFJ mājas lapa).

Paaudzēm atbilstoša budžeta veidošana. Jau šobrīd ir iestrādāti **paaudžu solidaritātes un taisnīguma principi**, lai neapgrūtinātu nākamo paaudzi un veidotu nākotnē ilgtspējīgāku pensiju sistēmu Vācijā. Katras izmaiņas likumdošanā tiek novērtētas saistībā ar ietekmi uz nākamo paaudzi. Vācijas valsts pensiju sistēmā pašreizējiem pensionāriem tiek maksāts no pašreiz aktīvi nodarbināto personu iemaksām pensiju fondā. Līdz ar to ir jābūt līdzsvaram starp strādājošās paaudzes veiktajām iemaksām un sociāliem pabalstiem (pensiju līmeni), ko šobrīd pensionētās personas tērē no valsts budžeta. Ietekmes novērtējums dažādās jomās notiek atšķirīgos periodos (BMFSFJ mājas lapa).

Vācijas rīcībpolitika vērsta vairāk uz vecāka gadagājuma iedzīvotāju novecošanos, kas saistīta ar demogrāfiskām izmaiņām. Vienlaikus jāatzīmē, ka tiek domāts par nākotnes - jauno paaudzi, mazinot slogu pensiju sistēmā, nodrošinot veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus, kā arī paaugstinot vecāka gadagājuma cilvēku līdzdalība darba tirgū. Esošās rīcībpolitikas balstās uz pieejamiem datiem un labās prakses piemēriem. Federālā līmenī tiek veicinātas starppaaudžu aktivitātes un iniciatīvas, iesaistīto pušu sadarbība, kā arī stiprināta kopdarbība ANO izvirzīto mērķu sasniegšanā.

Vācijas gadījuma analīze atklāj, ka ar vecumu saistītas diskriminācijas novēršanā galvenā loma ir izveidotajam institucionālajam un tiesiskajam ietvaram Vācijas federālajā līmenī. Aktīvu lomu sabiedrības iesaistē un līdzdalības paaugstināšanā uzņēmās federālā līmeņa dažādu nozaru ministrijas, īstenojot horizontālas aktivitātes. Viena no labajām

²¹ No angļu val. *Age sensitive analysis*

praksēm vietējā pārvaldes līmenī ir pašvaldību darbs pie demogrāfiskiem jautājumiem²², kas astoņām pašvaldībām ļāva iesaistīt iedzīvotājus un atklāt ar demogrāfiskām pārmaiņām saistītas problēmas. Piecu gadu garumā uzkrātā pieredze tika izmantota demogrāfiskās stratēģijas izstrādē federālā līmenī. Tāpat Vācijā vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū ir pieaugusi interese par dalīto mājokli, kur iespēja ir dzīvot kopā ar partneri vai jaunāku cilvēku (starppaudžu mājoklis). Kopš 2015.gada “Kopīgs mājoklis, paša noteikta dzīve” (*Gemeinschaftlich wohnen, selbstbestimmt leben*) ir pilotprojekts, kas izraudzījās labās prakses piemērus, lai iedvesmotu citus. Galvenais mērķis ir veidot ciešu sadarbību starp vietējām kopienām un vietējo apkārtējo vidi, lai paaugstinātu pašvaldībās dzīvojošo iedzīvotāju dzīves kvalitāti, uzlabotu apkaime un veicinātu apdzīvotību lauku teritorijā. Tāpat mērķis ir veicināt tādus apstākļus, lai vecāka gadagājuma iedzīvotāji spēj paši noteikt savu dzīves kvalitāti un ir neatkarīgi.

Otrs labās prakses piemērs, kas īstenots valdības līmenī, ir ceļojošā izstāde “*Kas ir vecums?*”²³. Ceļojošās izstādes mērķis ir palīdzēt mainīt sabiedrības attieksmi un priekšstatus par vecumu. Tam par pamatu bija plaša starp dominējošiem tēliem sabiedriskajā telpā un daudzveidīgo dzīves realitāti, kurā vecāka gadagājuma cilvēki dzīvo un bauda, uzsverot viņu stiprās puses un spējas līdzdarboties. Vizuāli attēli bija efektīvs līdzeklis, lai radītu priekšstatu ne tikai par vecumu tagadnes formā, bet arī par novecošanos nākotnē. Šī projekta ietvaros tika rosināta diskusija par to, kā varētu izpausties vecums. Izstāde bija pieejama bez maksas. ANO *integritāte novecošanās procesā*²⁴ ir arī Vācijā nākotnes virziens un viena no galvenajām prioritātēm. (UNECE 2022) Tālākajā atlases procesā analīzei izvēlēti 4 labās prakses piemēri: *Vācijas Nacionālo senioru organizāciju asociāciju (BAGSO)*, #DarüberReden (Runājiet par) kampaņa, “Sie Wollen Wir Sehen!” Mēs vēlamies tevi redzēt), #PLURAL2022 kampaņa, kas veicina noteiktas iedzīvotāju grupas pēc vecuma līdzdalību un dzīves kvalitāti.

BAGSO rīkotās kampaņas un mūžizglītības aktivitātes

Eiropas Vecuma platforma aktivitātes paredz dažādas sabiedrisko organizāciju līdzdalības iespējas ES dalībvalstu vidū. Viena no aktīvākajām organizācijām, kas realizē dažādas aktivitātes un kampaņas, ir *Vācijas Nacionālo senioru organizāciju asociāciju (BAGSO)*. Piemēram, saistībā ar Covid-19 pandēmiju BAGSO izdeva vairākas informatīvas un izglītojošas rakstura rekomendācijas politikas veidotājiem par sociālās izolācijas sekām veco ļaužu aprūpes iestādēs, kā arī nāca klajā ar priekšlikumiem, lai veicinātu ģimenes aprūpētāju lomas aizsardzību. “Pārtrauc sociālo izolāciju aprūpes namos!” bija ārkārtas ziņojums no BAGSO politiķiem ar 10 konkrētiem priekšlikumiem. (*BAGSO statement*) Pēc aicinājuma rīkoties nekavējoties, jau maija sākumā valdība ieviesa jaunus pasākumus: (1) 2020.gada 6. maijā federālās un vietējā līmeņa vadība lēma atļaut apmeklēt pansionātus, ja vien iestādē nav inficēšanās gadījumi, ievērojot stingras higiēnas prasības; (2) tika nolemts neatstāt lēmumu pieņemšanu pašu institūciju līmenī; (3) tika norādīts, ka nepieciešams nodrošināt labāku aizsardzību pret vīrusu mājaprūpē esošajiem, sniedzot atbalstu aprūpētājiem radniekiem; (4) jau martā tika sniegti noteikti ieteikumi vecāka gadagājuma cilvēku veselības aizsardzības, aprūpes un sociālās situācijas uzlabošanai vīrusa izplatības laikā. (BAGSO mājas lapa) BAGSO loma ir nozīmīga arī starppaudžu aktivitāšu veicināšanā digitālā jomā. Ir izdota pozīcija “*Vecāka gadagājuma iedzīvotājiem digitālajā pasaulē*”, kas ir

²² No angļu val. Municipality Workshop on Demography

²³ No vācu val. “Was heißt schon alt?”

²⁴ No angļu val. Mainstreaming aging.

saistīti ar pieaugošās digitalizētās vides ietekmi, šķēršļiem un nepieciešamību celt digitālās prasmes, lai veidotu pieejamu un drošu interneta vidi.

Sadarbībā ar [Vācijas Federālo jaunatnes padomi](#) BAGSO ir izdevis **kopīgu pozīciju** "[Par sabiedrību, kuras pamatā ir solidaritāte un dzīva demokrātija](#)", aplūkojot galvenos jautājumus, kas jārisina **vairākās paaudzēs**, piemēram, miers, ilgtspējīga attīstība, līdzdalība, vienlīdzība, nabadzības novēršana, digitalizācija, multikulturālisms, brīvprātīgais darbs, solidaritāte (BAGSO 2018).

Izglītība visa mūža garumā ir Vācijas izglītības politikas stūrakmens, kas ir būtiska *eidzisma* mazināšanā. Jau 2004.gadā mūžizglītība kļuva par stratēģisko prioritāti, lai veicinātu: (1) bērnu izglītības iespējas, kuri nāk no dažādām ģimeniskām vidēm; (2) vecāku spēju salāgot ģimenes un darba dzīvi; (3) jauniešu iespējas un individualizētas pieejas, neatkarīgi no vecāku izglītības vai sociālekonomiskiem apstākļiem; (4) jaunatnes atbalstam pārejā pieaugušo dzīvē, kas saistīts ar iespējām pabeigt mācības; (5) pieaugušo neformālās izglītības iespējas; (6) noņemot labklājības sistēmas slogu. (UNESCO 2004; BMFSFJ mājas lapa) Iedzīvotāju novecošanās un demogrāfiskās pārmaiņas ir iekļautas skolu mācību programmu mācību plānos.

Valsts Izglītības un pētniecības departamenta (BMBF) vadībā dažādas iesaistītās puses strādā, lai atrastu veidus, kā veicināt individuālo, sociālo un ekonomisko attīstību saistībā ar sabiedrības novecošanos. Elastīgākas pārejas iespējas no viena izglītības līmeņa citā, kā arī dažādas izglītības formas - formālās un neformālās²⁵ izglītības formāts, ļauj veiksmīgāk apgūt laikmetam atbilstošākas un iztrūkstošās prasmes dažāda gadagājuma iedzīvotāju vidū. Piedāvātās apmācības ir brīvi pieejamas jau no 2000.gadiem ar tam paredzēto finansējumu (darba devēju, valsts, reģionu un pilsētu atbalsts).

2019.gadā BAGSO realizēja [GrandExperts](#) projektu, kura laikā notika tikšanās ar vecāka gadagājuma cilvēkiem Gelzenkirhenē²⁶. Ar līdzdalības metodes palīdzību dalībniekiem, atbilstoši savai pieredzei un zināšanām, bija iespēja pašiem izstrādāt savu digitālo mācību saturu. Piesaistot Erlangenas-Nirnbergas Universitātes Inovācijas mācību institūtu *Fürth 8ILI*, Vācijas dalībniekus un ERASMUS koordinatorus, tika izstrādātas iedzīvotāju mācību programmas. (*GrandExpert*) Facebook BAGSO aktīvi informē par izglītojošiem pasākumiem. Kā vienu no piemēriem var minēt "[Mācīšanās no prakses](#)", kur var prezentēt savas idejas no darba ar vecāka gadagājuma iedzīvotājiem. Mērķis ir iedvesmot citus dalīties labajās idejās (vairāk BAGSO mājas lapā [#Bildung #senioren #Lernen](#))

BAGSO organizācijas mājaslapa ir centrālais elements visām īstenotajām kampaņām un projekta aktivitātēm vecuma diskriminācijas jomā. Pieejami apraksti par organizāciju un īstenotajiem projektiem vācu un angļu valodās. Galvenie izmantotie organizācijas sociālie tīkli ir [Facebook](#), [Twitter](#) un [Youtube](#) konti. Facebook konts izveidots 2013.gadā un pašreizējo sekotāju skaits ir 3102 sekotāji. Facebook lapā atzinīgi ir novērtētas organizācijas publicētās aktivitātes ar 2455 "patīk" atzīmi. Facebook tiek publicētas dažādas kampaņas, piemēram, viens no pēdējiem ierakstiem ir *Digitālās līdzdalības kampaņa (#digitalparticipation #digitaltogetherness* BAGSO iniciatīva [@DigitalimAlter](#)). Kampaņas mērķis ir veicināt digitālo starppaudžu sadarbību. Aicinājums ir dalīties ar saviem projektiem, kas uzlabo digitālo prātību interneta vidē, atbildot uz sekojošiem jautājumiem: kā vecāka gadagājuma iedzīvotāji tiek galā ar digitāliem rīkiem un aplikācijām; kā veicināt digitālo piekļuvi un iekļaujošu interneta vidi; kā uzlabot bērnu vai vecāku digitālo mediju kompetenci; kā viņi uzlabo un veicina digitālo līdzdalību visaugstākajam ievainojamības riskam skartajās grupās, piemēram, bez noteiktas

²⁵ no vācu val. *Weiterbildung*

²⁶ No vācu val. *Gelsenkirchen*

dzīvesvietas iedzīvotāju vidū vai personu ar invaliditāti u.c. Galvenokārt izmantoti foto vizualizācijas materiāls, kur ir dažādu paaudžu pārstāvji (BAGSO Facebook kots)

Twitter kots izveidots 2020.gadā, kur informācijai pieseko 925 dalībnieki. Kopējais *Tweetu* skaits ir 1056 ziņojumi. Tematiskā analīze apliecina, ka esošais saturs ir vietējā un starptautiskā mēroga. Ziņojumi atklāj BAGSO organizācijas ietekmi politikas veidošanā, kā arī saņemtā atbalstā no līdzīgām organizācijām dažādos līmeņos. (BAGSO *Twitter* kots)

Youtube kanālā BAGSO ir 469 abonenti, 58 video ar skatījumiem 22 un 7,2 tūkstošiem skatījumiem pirms četriem gadiem publicētajos video, kā arī no 300-600 skatījumiem pēdējo gados. *Youtube* video izplatīšanai izmantoti divi kanāli: Wissensdurstig - [BAGSO e.V., Bonn](#) (38 abonementi) un [Deutscher Seniorentag](#) (190 abonementi). (Skat. vairāk ziņojuma pielikumā)

2022. gada 2. martā kampaņas ietvaros "Vecums ar tiesībām" globālajā rīcības dienā tika organizēts tiešsaistes seminārs "Tiesības piedalīties – jebkurā vecumā". Par šīs starptautiskās kampaņas īstenošanu atbildīgā iestāde ir Globālās vecāku cilvēku tiesību alianse (GAROP), kuras mērķis ir ANO Veco ļaužu tiesību konvencijas pieņemšana, lai aizsargātu vecāka gadagājuma cilvēku cilvēktiesības visā pasaulē un apkarotu vecuma diskrimināciju. (BAGSO mājas lapa) Organizētajā seminārā piedalījās gan ANO eksperte Dr. Klaudija Mālere, gan Federālās ģimenes lietu, vecāka gadagājuma cilvēku, sieviešu un jauniešu ministrijas, kā arī citu organizāciju, t.sk. nevalstisko, pārstāvji. Ar semināra programmu var iepazīties [šeit!](#) Semināram pieejams arī ieraksts BAGSO [Youtube](#) kanālā, kam līdz šī gada 1. decembrim bija 268 skatījumu.

BAGSO kampaņu efektivitātes novērtējums balstās uz visaptverošu rīcībpolitiku ieviešanu Vācijā, kas ir panākta ar aktīvu sabiedrisko organizāciju līdzdalību ANO, ES un Vācijas līmenī. Sākotnēji valdības līmeņa iniciētās un organizētas kampaņas kļuva par labu iedvesmas avotu sabiedriskā labuma organizācijām un iedzīvotāju iniciatīvu grupām. Esošā līdzdalības struktūra federālā līmenī, piemēram, starppaudžu centri un mājokļi u.c. iniciatīvas, ir labās prakses piemēri, kas veicina kopienu iespēju satikties un atbalstīt vienu otru, kā arī digitālo līdzdalību. BAGSO kampaņu veiksmīgas darbības pamatā ir aktīva organizāciju un ekspertu sadarbība labākas rīcībpolitikas ieviešanā.

#DarüberReden kampaņa

No 2018. gada oktobra līdz decembrim Vācijā tika īstenota *#DarüberReden* (*Runājiet par*) kampaņa, kuras laikā jaunieši vecumā no 16-26 gadiem tika aicināti dalīties ar savu diskriminācijas pieredzi vecuma, invaliditātes, etniskās izcelsmes, dzimuma, reliģiskas pārliecības un seksuālās orientācijas dēļ. Kampaņa rosināja diskusiju ar ziņu, stāstu un video palīdzību. Aicinājumi pievienoties kampaņai un dalīties ar tās ziņām tika pārraidīti sociālajos medijos jauniešu auditorijai (*Twitter, Facebook, Instagram*), darba vietu un īpašumu pārvaldes portālos, kā arī sabiedriskajā transportā. (FADA mājas lapa)

Kampaņu organizēja *Federālā pretdiskriminācijas aģentūra* (FADA), kas tika izveidota 2006. gada augustā, kad stājās spēkā *Vispārējais vienlīdzīgas attieksmes likums*²⁷. Likuma mērķis ir novērst jebkāda veida diskrimināciju, t.sk. saistībā ar vecumu. Viens no galvenajiem FADA uzdevumiem ir sniegt konsultācijas cilvēkiem, kuri ir piedzīvojuši vai novērojuši diskrimināciju. Aģentūra veic pētījumus, analizējot publikācijas par diskriminācijas tēmu un sniedz ieteikumus rīcībai, kā arī veicina izpratni par dažādiem diskriminācijas veidiem un informē sabiedrību par tās tiesībām saistībā ar diskrimināciju (FADA mājas lapa.) FADA aktīvi

²⁷ no angļu val. *General Equal Treatment Act*

darbojas sociālajos medijos. Aģentūrai ir 31 763 sekotāji Facebook, 12,8 tūkstoši sekotāju Instagram un 15,5 tūkstoši sekotāju Twitter un 334 abonementi Youtube.

#DarüberReden ir plašākā aģentūras nacionālā līmeņa organizētā kampaņa. Tās mērķis bija parādīt, kā izpaužas diskriminācija ikdienā un diskutēt par tās sekām ar jauniešiem. Kampaņas sākumā Pretdiskriminācijas aģentūras vadītāja pienākumu izpildītāja Bernharda Frankes vēstījums bija sekojošs: "*Tikai tad, ja mums izdosies mīnusus padarīt redzamus un uztversim tos nopietni, mēs varam aktīvi uzsākt izmaiņas.*" (FADA 2018) Kampaņai ir izveidots atsevišķs Instagram kods, kurā publicēti īsi reklāmas rullīši, ziņas un attēli (kopumā 76 ieraksti) par dažādām diskriminācijas tēmām, t.sk. vecuma diskrimināciju. Jaunieši tiek aktīvi uzrunāti dalīties par piedzīvoto. Kontam ir 1590 sekotāju un visi kampaņas video Instagram kopumā ir skatīti vairāk nekā 640 tūkstošu reižu.

Daži vēstījumu piemēri *Instagram* atrodamajās ziņās par diskrimināciju pēc vecuma:

"Tikai 2,3% Bundestāga pārstāvji ir jaunāki par 30 gadiem. Diez vai jauni cilvēki piedalās arī citās svarīgās vēlēšanās. Tas attiecas ne tikai uz politiku, bet arī darba vidi. Vai esat kādreiz bijis pārāk jauns, lai iesaistītos? Runājiet par diskrimināciju!" Šim ierakstam *Instagram* ir 6 461 skatījumu.

"Pārāk jauns priekšnieka amatam? Dejojat birojā, lai gan jums jau ir 20? Strādā tikai uz noteiktu laiku, lai gan esi jau pabeidzis koledžu? Pietiekami vecs, lai runātu, bet pārāk jauns, lai balsotu? Viena lieta ir skaidra: neviens nevar jums kaitēt jūsu vecuma dēļ! Kāda pieredze jums ir bijusi? Runājiet par diskrimināciju!" Šim ierakstam *Instagram* ir 1 874 skatījumu.

"Vai tev vēl nav pat 30 un jau esi komandas vadītājs? Apsveicam! Un tomēr visi izturas pret tevi tā, it kā tu būtu praktikants, līdz tu patiešām sīt dūri galdā? Vai jūs kādreiz esat ticis diskriminēts jūsu vecuma dēļ? Runājiet par diskrimināciju!" Šim ierakstam *Instagram* ir 18 430 skatījumu.

"Smalka balss, reta bārda, jauns. Pieci gadi darbā, bet visi pret tevi izturas kā pret praktikantu? Labi, viņi vismaz ir greizsirdīgi, ka tev vēl visi mati uz galvas. Runājiet par diskrimināciju!" 3 524 cilvēki *Instagram* ierakstu atzīmēja ar "patīk".

2018. gadā mirkļbirka #DarüberTalken pamudināja tūkstošiem jauniešu izteikties par diskrimināciju sociālajos medijos. *Instagram* mirkļbirka #DarüberReden izmantota 2266 reizes, kamēr *Twitter* tā pievienota 97 ziņām. Kampaņai ir izveidots arī atsevišķs Twitter kods, kuram ir 237 sekotāji, kā arī bija izveidots Facebook kods un mājas lapa, kurā bija izvietota informācija par to kā rīkoties saskaroties ar diskrimināciju, bet mājas lapa un Facebook kods vairs nav aktīvi. Daļa kampaņas materiālu publicēti FADA sociālajos medijos. (FADA mājas lapa) Papildinot kampaņu, tika izstrādāti mācību materiāli skolām un rīkotas tiešraides sarunas ar sabiedrībā atpazīstamiem viesiem, kā arī 2019.gada janvārī notika #DarüberReden kampaņas noslēguma pasākums, lai izvērtētu kampaņas norisi, dalītos pieredzē un formulētu tālākos politiskos virzienus.

Kampaņa "Sie Wollen Wir Sehen!" (Mēs vēlamies tevi redzēt)

Iniciatīva kampaņu organizēšanai, kas skar diskriminācijas jautājumus saistībā ar vecumu, ir ne tikai valdības rosinātas, bet arī pieaugošas sabiedrības aktivitātes dēļ. Piemēram īso, bet salīdzinoši ietekmīgo kampaņu "Mēs vēlamies tevi redzēt", 2021. gada

oktobra mēnesī īstenojis tiešsaistes žurnāls/ platforma *Palais F*luxx*, kuras pamatā ir sieviešu vecumā 47+ pārstāvniecība un aktīva līdzdalība. *Palais F*luxx* ir maza organizācija ar ierobežotiem resursiem, kas savā darbībā koncentrējas uz lasījumu, koncertu, diskusiju grupu, darbnīcu, festivālu un ceļojumu organizēšanu. Daudzas no organizācijas aktivitātēm ierakstu un video formātos ir pieejamas organizācijas Youtube kanālā, kam ir 104 abonementu. Katra sieviete, kas vecāka par 47 gadiem, var dalīties ar savām idejām, darbu, kontaktiem un zināšanām *Palais F*luxx* platformas ietvaros. (*Palais F*luxx* mājas lapa) Organizāciju dibinājusi Silke Burmester, kas ir Vācijas žurnāliste un grāmatas autore ("Mother Bues – My Child is Growing Up and What Will I Become?"). S. Burmester atpazīstamība ir nozīmīga un viņa darbojas kā vēstnese par tēmu "mūsdienu novecošanās", atspoguļojot un atklājot vecuma dažādību - gan indivīdiem, gan uzņēmumiem, kā arī sabiedrībai kopumā. *Palais F*luxx* aktīvi darbojas arī citos sociālajos medijos - Facebook (1 851 sekotāju), Twitter (840 sekotāju), Instagram (2 439 sekotāju), Apple Podcasts (kopumā publicēti 36 podkāsti), Spotify un LinkedIn (151 sekotājs).

Kampaņas ietvaros "Mēs vēlamies tevi redzēt" (mirkļbirka - #SICHTBARKEIT47+), tiek attēlotas sabiedrībā pazīstamas sievietes no TV, kas vecākas par 47 gadiem. Aktrises un raidījumu vadītājas, kuras ar vecumu arvien vairāk izjūt "pazušanas lāstu", ko sabiedrība uzliek sievietēm vecumā pēc 30 gadiem. Kampaņai par pamatu ir MaLisa Foundation pētījums, kas pierāda, ka sievietes līdz ar vecumu nozūd no TV industrijas, kamēr vīriešus tas neietekmē. No visiem aktieriem vecumā 47+ tikai 27% ir sievietes, tāpēc šī kampaņa vēršas pret diskrimināciju pret sievietēm saistībā ar viņu vecumu. Kampaņas ietvaros ar savu pieredzi šajā jautājumā dalījās aktrises un raidījumu vadītājas. Vācijas iedzīvotāji sociālajos medijos dalījās ar kampaņas ziņām un video, un sabiedrībai bija iespējams kampaņas organizatoriem iesūtīt savu iemīļoto aktrišu un raidījumu vadītāju vārdus, no kuriem tika izveidota lapa ar 47+ sievietēm, kuras Vācijas sabiedrība vēlas redzēt savos TV ekrānos.

Kampaņas publicitāte izplatīta arī citu mediju vidēs. Piemēram, kampaņa minēta rakstā par *MaLisa fonda pētījumu* laikrakstā Süddeutsche Zeitung. Radio tīkla *Deutschlandfunk Kultur* intervijā ar S. Burmester, kā arī ziņojums par kampaņu ievietots žurnālā ZEIT. Kampaņā iesaistījušās 27 Vācijā pazīstamas aktrises un TV raidījumu vadītājas²⁸. Kampaņas galvenajam video ir 86 skatījumi *Palais F*luxx* Youtube kanālā, bet tas pieejams arī mājas lapā un sociālajos medijos. *Facebook* visi kampaņas video kopumā skatīti 2384 reizes, savukārt *Instagram* 8697 reizes. Tā kā kampaņai salīdzinoši īsā laikā ir bijusi liela sabiedrības atsaucība, *Palais F*luxx* plāno organizēt papildus kampaņas aktivitātes tuvākajā laikā (*Palais F*luxx* mājas lapa).

#PLURAL2022 kampaņa Heidelbergā

Kampaņu #Plural2022 organizē pilsoniskās sabiedrības organizācija Mosaic Germany eV, kas ir atbildīga par politisko izglītību. Organizācija ir dibināta 2013. gadā, un kopš tā laika ir kļuvusi par ietekmīgu vietējā, reģionālā un valsts līmenī. Jau kopš organizācijas darbības sākuma, tā ir strādājusi ar pašvaldības līmeņa pilotprojektiem Heidelbergā (*Heidelberg*), izglītojot, konsultējot un sadarbojoties ar dažādām iesaistītajām pusēm par pretdiskriminācijas jautājumiem darba vidē, politiski motivētu naida noziegumu un ekstrēmisma novēršanu,

²⁸ Sophie von Kessel, Jasmin Tabatabai, Gudrun Landgrebe, Nina Petri, Marie Bäumer, Julia Beerhold, Nermina Kukić, Sybille J. Schedwill, Roswitha Schreiner, Sotiria Loucopoulos, Lisa Kreutzer, Saskia Vester, Carin C. Tietze, Catrin Striebeck, Esther Schweins, Maria Furtwängler, Chun Mei Tan, Marion Gretchen Schmitz, Ann-Kathrin Kramer, Birge Schade, Nicole Marischka, Julia Westlake, Georgine Kellermann, Susanne Fröhlich, Andrea Lüdke.

demokrātijas veicināšanu, u.c. jautājumiem. Viens no svarīgiem uzdevumiem ir veidot stipru informācijas apmaiņas un izglītojošu punktu, iesaistot organizācijas dalībniekus, jomu ekspertus un citas iesaistītās puses kopīgā diskusijā. (Mosaik Deutschland mājas lapa) Organizācija savā darbībā izmanto sekojošus sociālos medijus - Facebook (479 sekotāju) un Instagram, (941 sekotāju). Mosaik Deutschland mājas lapā ir atrodama informācija par dažādiem diskriminācijas veidiem - *vecuma, invaliditātes un hronisku slimību, etniskās piederības, dzimuma, reliģijas un seksuālās identitātes dēļ*. Kā arī mājas lapas ietvaros ir iespējams ziņot (aizpildot anketu tiešsaistē) par piedzīvoto diskrimināciju. Konsultācijas tiek sniegtas bez maksas, t.sk., tiešsaistē.

Mosaic Germany eV pretdiskriminācijas birojs Heidelbergā, sadarbībā ar citām organizācijām, piedāvā tālākizglītības kursus, palīdz izstrādāt diskriminācijas izskaušanas rīcības plānus organizācijām un sniedz konsultācijas ikvienam, kas cietis no diskriminācijas. Kampanjas *#Plural2022* ietvaros sabiedrība informēta un izglīkota par dažādiem diskriminācijas veidiem, kā arī aicinājums ir iesaistīties, lai solidarizētos šajos jautājumos. Kampanjas mērķis ir piedāvāt kopdzīves perspektīvas daudzveidīgā pilsētā un būt par piemēru attieksmes un priekšstatu maiņai par pastāvošo diskrimināciju un atstumtību. Kampanjas ietvaros mājas lapā ir pieejama vispusīga informācija par diskriminācijas veidiem (t.sk. vecuma diskrimināciju), kā arī informācija par pasākumiem diskriminācijas jomā (semināri, izstādes, konferences), konsultāciju pakalpojumiem u.c. noderīga informācija. Vecuma diskriminācijas gadījumā ir iespējams konsultēties vai ziņot par to Heidelbergas Pretdiskriminācijas birojā. Heidelbergas izglītības centrs piedāvā apmācības un izglītojošus materiālus skolām, uzņēmumiem, skolēnu grupām un asociācijām. Organizācija sniedz konsultatīvu un finansiālu atbalstu arī projekta ideju īstenošanai dažādu formu diskriminācijas mazināšanai. Kampanža tika uzsākta 2022. gada februārī un norisinājās visu gadu, informējot un iesaistot sabiedrību ar sociālo mediju starpniecību. 2022. gada septembra mēnesis tika veltīts tieši diskriminācijai pēc vecuma. (Mosaik Deutschland mājas lapa)

Labās prakses, kas Vācijā tiek pilotētas dažu vai vienas pašvaldības līmenī, ir pietiekami spēcīgas, lai tās būtu ieinteresētas pārņemt federālā līmenī un ieviest visā Vācijas teritorijā. Esošā pārvaldes struktūra ir atvērta vietējām iniciatīvām, kas tiek finansētas no dažādiem resursiem (valsts, federālā, ES, privātā u.c.).

2.2. Igaunijas gadījuma analīze: digitalizācija, aktīva nodarbinātība un sociālā aizsardzība

Demogrāfiskie izaicinājumi, līdzīgi, kā Vācijā un citās ES dalībvalstīs, arī Igaunijā rosina domāt par jaunām pieejamā saistībā ar vecumu esošajās valsts rīcībpolitikās, piemēram, sociālās apdrošināšanas, izglītības un veselības jomās. Lai arī esošais likumdošanas ietvars neparedz atsevišķu tiesisko regulējumu, daļēji diskriminācija uz vecuma pamata ir iekļauta darba tiesiskajā, mājokļa, veselības aprūpes un labklājības, izglītības ietvarā (Amnesty International Report 2021/2022) Jau iepriekš tika norādīts, ka Igaunijas *eidžisma* indekss nav viens no zemākajiem, tomēr tā ir ar labākiem rādītājiem vairākās pozīcijās, salīdzinot ar Latviju. Kopš 1991.gada neatkarības atgūšanas Igaunijā nācās veikt virkni politisko un ekonomisko reformu. Igaunija ir piemērs labai praksei, jo pateicoties straujai ekonomiskai izaugsmei, tā ir kļuvusi par attīstītu valsti ar augstiem ienākumiem, pieaugošu dzīves kvalitāti, pieejamu izglītību, uzlabojumiem veselības aprūpē un digitalizāciju. (Skat. iepriekš. 1.tabulu)

Viens no valsts attīstības stratēģiskiem virzieniem ir *digitalizācija un veselība*, kas ietekmē vecāka gadagājuma iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Igaunijas gadījuma analīzē piedāvāts

ieskatīties, kā tiek izmantotas *digitālās iespējas veco ļaužu veselības aprūpes nodrošināšanā*. Igaunija ir tā valsts, kas var lepoties ar racionāliem lēmumiem digitālās veselības pakalpojumu izveidē. Igaunijas e-veselības sistēma tiek uzskatīta par vienu no veiksmīgākām pasaulē, jo tiešsaitē ir iespējams viegli piekļūt veselības aprūpes pakalpojumiem, un tā ir savienota ar citiem valsts nodrošinātiem pakalpojumiem, piemēram, ceļa drošības direkciju, veselības, sociālās un bērnu pabalstu sistēmām. Tās ir integrētās tehnoloģijas, kas nodrošina nepieciešamo datu apmaiņu reāllaikā. Ar digitālo karti var ne tikai izmantot dažādus publiskos pakalpojumus, bet lietot bankas kontu, reģistrēties vēlēšanām un ceļot. E-veselības sistēma ir centralizēta. Visa pacienta vēsture ir pieejama veselības aprūpes sniedzējiem, jauna pakalpojuma sniedzējiem u.c. iesaistītām pusēm. Digitālais risinājums ir īpaši nozīmīgs vecāka gadagājuma iedzīvotāju veselības uzlabošanā, bet pieejams visiem, kam tā ir nepieciešama. Mazas valsts priekšrocība ļauj īstenot inovatīvus tehnoloģiskus risinājumus, kas nozīmīgi sistēmiskai pieejai vecāka gada gājuma dzīves kvalitātes uzlabošanai. [E-estonia mājas](#) lapa ir izveidota visa ar digitālo veselības aprūpi un saistītajiem pakalpojumiem informācija. [E-estonia](#) ir vienota vietne, kas ir vizuāli vienkārša, ar pieejamu [Youtube video](#) kontu angļu valodā ar 4,6 tūkstošu abonementu. Mājaslapā var pierakstīties jaunumiem, kā arī pieteikties pasākumiem, lai veicinātu izpratni par digitalizāciju un inovācijām dažādās jomās. Mājaslapā ir neskaitāmi raksti un [pod kasti](#) par saistošām tēmām. Sociālajos medijos izmanto [Linkdin](#) (23,550 tūkstošiem sekotāju), [Facebook](#) ar 24K sekotāju un mājas lapas 4.7 reitingu, [Twitter](#) ar 22.9 tūkstošiem sekotāju. (Estonia. E-health mājas lapa, Patient portal mājas lapa u.c.)

Pensijas sistēmas reforma un nabadzība vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū. Viens no pastāvošiem labklājības sistēmas trūkumiem ir nevienlīdzība, jo iedzīvotāji tirgus liberalizācijas procesā zaudēja daļu no saviem ienākumiem un drošības tīklu. Gados vecāku cilvēku nabadzība Igaunijā joprojām ir nozīmīga problēma, ko saasina demogrāfiskās tendences un nestabilā pensiju sistēma. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits vecumā 65+ Igaunijā ir augsts, ar strauju pieaugošu tendenci kopš 2011. gada. 1991.gadā ieviestā pensiju reforma bija orientēta uz jaunāko paaudzi, jo viņiem tika dots vairāk laika uzkrājumu veidošanai savos pensijas līmeņos. Kamēr vecāka gadagājuma pensionāri saņem tikai valsts garantēto 1.līmeņa pensiju, kas tiek aprēķināta par darba stāžu un ir nedaudz augstāka par noteikto nabadzības līmeni. Papildus ir iespēja veikt iemaksas 2. un 3. pensiju līmenī, kas tieši saistās ar gūtajiem ienākumiem un no papildus brīvprātīgām iemaksām.

1. līmeņa valsts pensiju iemaksa visiem ir obligāta. Tās mērķis ir nodrošināt iztikas minimumu virs nabadzības līknes, kas ir no personas veiktajām sociālā nodokļa iemaksām.
2. līmeņa pensijas fondā var veikt 2% apmērā no algas. Līdz šim iemaksas visiem bija obligātas, bet ar 2021.gadu tās ir brīvprātīgas.
3. līmeņa pensiju iemaksa ir brīvprātīga, kuru pārvalda bankas un apdrošināšanas uzņēmumi.

Sabiedrības novecošanās ietekmē strauji pieaugošo pensijas vecuma iedzīvotāju skaits, kas rada būtisku slodzi uz pastāvošo pensiju sistēmu. Darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā, ieņēmumi no sociālā nodokļa samazinās. Pašreizējās izmaiņas saistībā ar 2.pensijas līmeņa reformu tiek aktīvi kritizētas, jo var destabilizēt ekonomiku un palielināt vecāka gadagājuma iedzīvotāju nabadzību. Nabadzības rādītāji atklāj, ka augstākam

riskam ir pakļautas tieši sievietes Igaunijā. Dzīvildze sieviešu vidū arī ir augstāka. Tas nozīmē, ka liela daļa sieviešu noteiktā vecuma posmā paliek vienas un zaudē savus iepriekš gūtos ienākumus, kas ir lielāki dzīvojot kopā. Lai samazinātu ar nabadzību saistītos sociālos riskus, valdība ir pieņēmusi vairākus būtiskus lēmumus. Pensionēšanās vecums ir pagarināts atbilstoši dzīvildzei līdz 63 gadiem 2016. gadā un līdz 65 gadiem 2026.gadā. Priekšlaicīga pensionēšanās nevar tikt apvienota ar darbu. Pensionēšanās vecuma paaugstināšana ir tieši saistīta ar aktīvā darba mūžu, lai izdotos veikt lielākas iemaksas pensijas fondos. Igaunijā valdības rīcībpolitikas ir vērstas uz pensiju apmēra starpības samazināšanu pēc dzimuma. Tas ir saistīts ar rīcībpolitikām dzimuma līdztiesību jomā, panākot darba samaksas plaisas samazināšanu. Valdība ir iesaistījusi Darba inspekciju, lai uzraudzītu darba samaksas atšķirības, kā arī ir ieviestas izglītojošas kampaņas skolās par dzimuma līdztiesību jautājumiem. Valdība vēl nav veikusi plāna ietekmes izvērtējumu (paredzēts 2023.gadā). Pensionēšanās parasti tiek darba devēju stimulēta, lai izdzīvotu ekonomiskās krīzes laikā. Ir arī atliktās pensijas iespēja. Šajā gadījumā pensijas apmērs palielinās par 0,9% mēnesī. Iedzīvotāju skaits, kuri izvēlējušies atlikto vecuma pensiju, joprojām ir zems, bet īpatsvars ir nedaudz palielinājies. 2017. gadā četri procenti jaunu pensionāru izvēlējās atlikto pensiju (salīdzinājumā ar sešiem procentiem, kas izvēlējās pensiju priekšlaicīga pensionēšanās pensija, kā parādīts iepriekš) (Leppik 2018; *Eesti mājas lapa*).

2021.gadā ES ierosināja tiesību aktu, kas uzņēmumiem prasītu ziņot par atšķirībām vīriešu un sieviešu darba samaksā. Nabadzības problēmas risināšanā vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū ir iesaistītas dažādu līmeņu organizācijas. [Igaunija Eiropas Pret nabadzības tīklā](#) (*European anti-poverty network - EAPN*) darbojas kopš 2010.gadā un tajā aktīvi darbojas 24 organizācijas. Lai arī liela daļa iesaistīto organizāciju ir saistītas ar bērnu un jauniešu dzīves kvalitāti, atsevišķu organizāciju darbība ir saistīta arī ar darba vides un aprūpes, kā arī citiem ar nabadzības risku saistītiem jautājumiem.

Izglītība, kultūra un nodarbinātība. Igaunijā ir vieni no augstākajiem izglītības rādītājiem vecākā gadagājuma iedzīvotāju vidū ES. Izglītības līmenis neatšķiras no citām vecuma grupām - 29% vecumā no 65-75 gadiem, kā arī 36% vecumā no 55 līdz 64 gadiem ir ar augstāko izglītību. (Unt et al. 2020). Tomēr vecāka gadagājuma iedzīvotāju vispārējās prasmes ir salīdzinoši zemākas, īpaši tehnoloģiskajās prasmēs (salīdzinājums starp 20-24 gadīgiem un 60-65 gadīgiem). Aktīvās nodarbinātības politikas ir pieejamas, bet Valsts nodarbinātības aģentūras reti spēj piedāvāt kvalifikācijas celšanu gados vecākiem iedzīvotājiem. Kopumā vecāka gadagājuma iedzīvotājus uztver pozitīvi un Igaunija ir salīdzinoši draudzīga veciem cilvēkiem. Igaunijas aktīvas novecošanas attīstības plānā 2013.–2020.gadam viens no definētajiem mūža pagarināšanas mērķiem ir saistīts ar augstu ekonomisko aktivitāti un nodarbinātību, vienlaikus samazinot bezdarbu vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū. (Leppik 2018) Darba mūža pagarināšana ir viens no sagaidāmajiem rezultātiem. (Skat. 1. tabulu)

Darbs ar bērniem un jauniešiem. Mērķtiecīgs darbs ar jaunatni ir būtisks priekšnoteikums, lai veicinātu jauniešu līdzdalību un saliedētu sabiedrību, tādejādi mazinot diskrimināciju un plaisu starp dažādām paaudzēm. Jau no 2001.gada Igaunijā atbalsts bērnu un jauniešu organizācijām ir bijis viens no līdzdalības priekšnoteikumiem- jaunatnes jomas attīstības pamatā. 2010.gadā Darbs ar jaunatni likumā pirmo reizi noteica, ka jaunatnes padomes ir ar padomdevēja tiesībām vietējā līmeņa pašvaldībās (The Youth Work Act, 2010) Līdzās likumam Jaunatnes stratēģija noteica konkrētus pasākumus, kas veicami, lai paaugstinātu jauniešu līdzdalību - iespējas veidot jaunatnes padomes, attīstot citas pārstāvniecības un motivējot jauniešus līdzdarboties (The National Youth Work Strategy

2006-2013, 27; Dibou 2015). Arī Darbs ar jaunatni stratēģijā (2014-2020) līdzdalība lēmumu pieņemšanā ir uzsvērtā, kā nozīmīga, lai veicinātu saliedētas sabiedrības veidošanos Igaunijā. Jauniešu līdzdalība jaunatnes organizācijās un brīvprātīgās aktivitātes ir būtisks priekšnosacījums pilsoniskas un iecietīgas sabiedrības attīstībai, jo tieši jaunieši ir uzsvērti kā aktīvi sociālo pārmaiņu rosinātāji. Jauniešu iekļaušana un pieņemšana veicina piederības sajūtu, kas mazina radikālas izpausmes un attur jauniešus pamest valsti (Nacionālā jaunatnes darba stratēģija 2014-2020, 9. lpp.). Jauniešu viedoklis tika arī ņemts vērā, izstrādājot Bērnu un ģimenes stratēģiju (2012-2020), visā valstī veidojot konsultatīvās jauniešu grupas sadarbībā ar Igaunijas Bērnu labklājības apvienību. Iesaistītajām pusēm tika dota iespēja izteikt viedokli īpaši izveidotā līdzdalības vietnē. Arī Tieslietu ministrija iesaistīja jauniešus Stratēģijas izstrādē pret vardarbību. Jaunieši tika aktīvi iesaistīti diskusijā par vecuma sliekšņa samazināšanu vēlēšanās līdz 16 gadiem (Skat vairāk Youtube [#Vote16 kampanas](#) ietvaros). Jaunatnes forums "101 bērni līdz Toompea" parādīja, cik ārkārtīgi svarīgi ir iesaistīt jaunatni nopietnās diskusijās, kā arī iepazīstināt ar viņu viedokli, piemēram, Parlamentu. Ar aktīvu jauniešu līdzdalību politiskās diskusijās tiek ne vien identificētas problēmas, bet rasti risinājumi. (Dibou 2015) Igaunijas pieredze atklāj, kā jaunatnes, kā noteikta vecuma grupas pozitīva iesaiste un līdzdalība lēmumpieņemšana, ir nozīmīga ne tikai darbam ar jaunatni, bet ir nozīmīgs resurss starppaudžu saliedētības veicināšanā.

Šobrīd ir izstrādāts [Jaunatnes jomas attīstības plāns \(2021-2035\)](#), kura mērķis ir aptvert 273,627 tūkstošus jaunu cilvēku vecumā no 7 līdz 26 gadiem (20,6% no visiem iedzīvotājiem). Igaunija saskaras ar jauniešu skaita samazinājumu, kas ir turpinājies līdz 2022.gadam, bet ar gaidāmu nelielu pieaugošu tendenci līdz 2039.gadam. Ir izvirzīti četri stratēģiski uzdevumi: (1) **mirkļis radošumam** - veicināt jauniešu aktīvu līdzdalību izglītības, kultūras, ekonomikas, vides u.c. svarīgās attīstībai jomās; (2) **līdzdalība** - aizsargātas jauniešu tiesības un pieejams atbalsts jauniešu līdzdalībai; (3) **neatkarība** - jauniešu darba kvalitāte (brīvā laika pavadīšanas iespējas), kas veicina pašrealizāciju, attīstību un neatkarību; (4) **drošība** - atstumtība un noslēgšanās jauniešu vidū tiek uztverta nopietni, veidojot drošības tīklu.

Darbs ar jaunatni Igaunijā ir guvis augsta līmeņa starptautisku atzinību, piemēram, 2019. gadā Igaunijai Pasaules nākotnes padome piešķīra Nākotnes politikas zelta balvu. (the Future Policy Gold Award by the World Future Council in 2019) 2019.gadā tika organizētas 84 jaunatnes nometnes, kurās piedalījās 30,800 bērnu un jauniešu, 81 tūkstošis jauniešu piedalījās brīvā laika aktivitātēs un pulciņos, kas bija brīvi pieejami visiem. Nacionālā līmeņa 18 jaunatnes asociācijās ir iesaistīti vairāk, kā 12 tūkstoši biedru, bet pārējās 56 jaunatnes asociācijās 25 tūkstoši un Nacionālajā aizsardzības līgā 8 tūkstoši biedru. NEET jauniešiem (jaunieši, kuri nemācās un nestrādā) 38 pašvaldības ir īstenojušas jauniešu nodarbinātības pasākumus. Kopumā jaunatnes darbs ir vērtējams, kā ļoti daudzpusīgs un aptver ļoti lielu skaitu jaunatni, kas ir iesaistīta dažāda veida aktivitātēs. (Jaunatnes jomas attīstības plāns 2021.-2035.gadam)

*Igaunijas Nacionālā Jaunatnes padome*²⁹ ir koordinējošā organizācija (dibināta 2002.gadā), kas apvieno visas jauniešu organizācijas un pārstāvniecības, kas darbojas Igaunijā. Viens no uzdevumiem ir panākt, lai jauniešu organizācijas ir dinamiskas pārmaiņu ierosinātājas labākai nākotnei. Organizācijas galvenais uzdevums ir panākt, lai jaunieši ir viedokļu veidotāji un piedalās likumdošanā, kas attiecas uz jauniešu atbalstu. Vīzija "*Jauniešu organizācijas ir savas jomas galvenie dizaineri, viņu aktīvisms ir dabisks un darbībai ir ietekme uz sabiedrību.*" (ENL mājas lapa) ENL šobrīd ir spēcīga interešu aizstāvības organizāciju, kas

²⁹The Estonian National Youth Council (ENL)

20 gadu garumā ir apvienojusi gandrīz 25 000 jauniešus 60 jauniešu apvienībās, ar izveidotām 6 novadu jauniešu padomēm, 47 vietējām jauniešu padomes un 25 vietējā līmeņa līdzdalības formām. ENL piedalās darba grupās, komitejās un padomdevēju institūcijās, iestājas par jauniešu interesēm un pārstāv jauniešu viedokli. ENL darbs ar jaunatni ir attīstījies ļoti dažādos līmeņos, sākot no pētījumu veikšanu par jauniešu dzīvi, līdz novada jaunatnes domju un vietējo jauniešu līdzdalības padomju projektam un dažādu projektu īstenošanai, piemēram, jaunatnes darba datu bāzes izveidei. (ENL mājas lapa) Viena no ENL sasniegumiem, ir vecuma samazināšana vietējās pašvaldības vēlēšanās no 18 uz 16 gadiem (2017.gada pieņemti grozījumi vēlēšanu likumā). Organizācija palīdz citām jauniešu organizācijām aktivizēt jauniešus un paaugstināt līdzdalību. Jauniešu aktīvai līdzdalībai ir pozitīva ietekme uz jauniešu nodarbinātību nākotnē. (Taru 2010) Bērnu un jauniešu tiesības jau no 2011. gada ir aizsargātas ar Tiesību kanclera uzdoto neatkarīgo Bērnu Ombuda funkciju. Ombuds darbojas saskaņā ar [Tieslietu kanclera likumu](#) un [Bērnu tiesību konvencijas](#) 4. pantu. Kanslers pilda Ombuda noteiktās funkcijas, t.i., seko līdzi, lai visas publiskās iestādes visās tās darbībās ievēro jauniešu un bērnu tiesības, kā arī darbojas vislabākajās bērnu interesēs. Tostarp, Ombuds seko līdzi un rosina diskusiju par pastāvošām problēmām bērnu tiesību jomā. (*The Ombudsman for Children* mājas lapa)

Igaunijā valdības loma vecāka gadagājuma iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanā ir ar vairākiem izaicinājumiem - demogrāfiskiem un sociālekonomiskiem. Vienlaikus jāuzteic Igaunijas spēja līdzsvarot straujo tehnoloģisko virzību ar sabiedrības vajadzībām. Tāpat Igaunijas valdība ir pieņēmusi nozīmīgus lēmumus, lai aizsargātu bērnu tiesības un veicinātu jauniešu aktīvo līdzdalību politiskā līmenī. Jaunatne ir jau ilgstoši bijusi prioritāte politiskajā dienaskārtībā, salīdzinot ar vecāka gadagājuma iedzīvotājiem. Nākamajā apakšnodaļā tiks apskatītas trīs Igaunijā īstenotas organizāciju aktivitātes un kampaņas, kas veicina sabiedrības izpratni un informētību par augstākam diskriminācijas riskam uz vecuma pamata jauniešu un vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū.

EPŪL organizācijas informācijas aktivitātes

Igaunijā diskriminācija pēc vecuma, jo īpaši vecumā no 55+, ir atzīta par vienu no izplatītākām formām tieši darba tirgū. Iespējamie iemesli ir saistīti ar straujo digitalizāciju un strukturālajām pārmaiņām darba tirgū, kas veicina pieprasījumu pēc darbiniekiem ar digitālām prasmēm. Vecāka gadagājuma sociālo un darba tiesību, kā arī interešu pārstāvniecība ir atkarīga no organizētas līdzdalības, piemēram, *Pensionāru asociācijas darbības*, kas spēj līdzdarboties un ietekmēt valsts un pašvaldību lēmumus.

Igaunijas Pensionāru asociācija (EPŪL), kas arī līdzdarbojas EAPN tīklā, aktīvi sadarbojas ar citām valsts un pašvaldību institūcijām ar mērķi aizsargāt vecāka gadagājuma iedzīvotāju tiesības. EPŪL dibināta 1990. gada 3. oktobrī Hagi Šeina, Valves Raudnaski un Marju Lauristinas vadībā. Sākotnēji tā bija pašpalīdzības un labdarības organizācija. Organizācijas darbība vērsta uz interešu aizstāvību un vecāka gadagājuma iedzīvotāju vajadzību iekļaušanu Igaunijas politiskajā dienaskārtībā. Galvenie organizācijas līdzdalības instrumenti ir **dalība publiskos pasākumos, lekcijas un savu interešu lobēšana politikas veidotāju sanāksmēs**. 2018.gadā EPŪL parakstīja sadarbības līgumu, kas paredz Tallinas pilsētas valdībā iesaistīt izveidoto **vecāka gadagājuma iedzīvotāju padomi** lēmumu pieņemšanā. Organizācija nodrošina saviem biedriem bezmaksas juridisko palīdzību (2018.gadā tās bija 817 stundas). Pandēmijas ietekme uz vecāka gadagājuma iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veselību Igaunijā vēl nav skaidra, bet nabadzības mazināšanas kurss

vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū, ir iespējams tikai ar augstu politisko un NVO sektora līdzdalību. (EPŪL mājas lapa)

EPŪL 2018.gada organizācijas aktivitātes un kampaņas:

- Cīņa par vecāka gadagājuma iedzīvotāju līdzdalību pašvaldību lēmumu pieņemšanā, izveidojot Padomi (līdzīgi, kā tas ir ar Jaunatnes padomēm).
- Slimokases padomes locekļa darbība vērsta uz gaidīšanas rindu samazināšanu speciālā medicīniskā aprūpe un atbalstu zobārstniecībai.
- Rosināts mainīt Koalīcijas līgumā iekļauto normu par "vecu ļaužu iesaisti sabiedriski svarīgu jautājumu apspriešanā ar Padomju starpniecību".
- EPŪL senioru dalība brīvā laika gadatirgū Pērnavā. Tika dalītas skrejlapas par Veco ļaužu padomi un notika sarunas ar apmeklētājiem.
- Dalība Republikas 100. gadadienas svinībās Nacionālajā bibliotēkā kopā ar Ministru prezidentu, sociālo lietu ministru un aktīvajiem biedriem.
- Pensionāru kopsapulce.
- EPŪL dalība PVO globālajā kampaņā pret veco ļaužu diskrimināciju un ANO Novecošanas darba grupas aktivitātes.
- Tallinas pilsētas valdība un EPŪL parakstīja līgumu par Veco ļaužu padomes izveidi.
- EPŪL cēla iebildumus pret Vienlīdzīgas attieksmes likuma paskaidrojuma rakstu, kurā tiek attaisnota banku un apdrošināšanas institūciju diskriminējoša politika pret vecāka gadagājuma iedzīvotājiem.
- Sniegta bezmaksas juridiskās konsultācijas apdzīvotajos punktos (2018.gadā -817 stundas, 9 dažādās pašvaldībās/ pilsētās).
- Sociālo lietu ministrijas pārstāvis uzaicināts uz sēdi, lai gūtu labāku priekšstatu par Vienlīdzīgas attieksmes likumu.
- Saskaņoti Pensiju apdrošināšanas likuma grozījumi.
- Diskusija par 2035. gadam plānotās stratēģijas izstrādi.
- Tikšanās ar Pērnavas mēra vietnieku par veco ļaužu Padomes izveidi.
- Tikšanās ar Haapsalu mēru par veco ļaužu Padomes izveidi.
- Dalība Centrālās partijas kongresā.
- Valdes sēde, budžets un problēmas ar mājas lapu.
- Padomes veidošana Rakveres apkaimē.
- Manifests Eiropas Parlamenta vēlēšanās.
- Starppaudžu projekts: EPŪL līdzfinansē Tallinas Trešās Jaunatnes Nacionālās universitātes aktivitātes Tallinā un Ida-Virumaa.

Esošās mājas lapas tematiskā analīze liecina, ka kampaņas norit vairāk tradicionāli - **personīgās tikšanās ar politikas veidotājiem un sabiedrību**. Informācija mājas lapā ir pieejama tikai igauņu valodā, kas apgrūtina iespējas starptautiskai sadarbībai. Galvenās aktivitātes ir saistītas ar iesaisti politikas procesos - tikšanās un diskusijas ar politikas veidotājiem. Tikšanās notiek gan organizācijas telpās, gan arī viesojoties pašvaldībās. Tiešās komunikācijas priekšrocība ir iespēja rīkot atvērtas diskusijas un personīgi uzrunāt iesaistītās puses un aktivizēt organizācijas biedrus. Viena no būtiskām aktivitātēm 2018.gadā bija **Padomes izveide Igaunijas pašvaldībās, juridiskās palīdzības sniegšana un atsevišķu politiski nozīmīgu jautājumu risināšana**. Aktivitātes nav mērķtiecīgi vērstas uz starppaudžu

saliedētību, izņemot vienu, kas bija saistīta ar finansējuma piešķiršanu jaunatnes organizācijai. Tematiskā analīze liecina, ka organizācija savā darbībā atsaucas uz Jaunatnes padomju aktivitātēm un seko līdzi jaunatnes rīcībpolitikai. Mājas lapa nav interaktīva un par tās problēmām ir minēts arī atskaitēs par 2018.gadu, kā arī informācija par 2019., 2020. un 2021. gadiem mājas lapā nav pieejama. Vizuāli atainotas aktivitātes foto galerijā, video vai citā vizuālā formātā nav pieejamas. Mājaslapā nav informācija par darbību sociālos medijos, bet ir informācija par visām pensionāru apvienībām un biedrībām, ar kurām šī organizācija sadarbojas visā Igaunijas teritorijā. Lai arī esošā darbība nav vizuāli un interaktīvi veidota, tomēr organizācijas darbība ir nozīmīga vecāka gadagājuma iedzīvotāju interešu un tiesību aizstāvībā politiskajā vidē. (EPŪL mājas lapa) Saistībā ar EPŪL atzinības medaļas pasniegšanu ir pieejami [Youtube video](#) par Ūlo Kannisto saistībā ar "Brīvo tautas dziesmu" 31 apbalvošanu (ar 586 skatījumiem), [neatkarības atjaunošanu](#) (306 skatījumi) un [EPŪL atzinības medaļu pasniegšana](#) Kuresāres rātsnamā Sāremā (87 skatījumi).

Eesti Erinoorsootöö Ühing noOR organizācijas kampaņas un pasākumi

MTÜ noOR organizācija dibināta 2004.gadā ar mērķi paaugstināt jauniešu ar speciālām vajadzībām līdzdalību sabiedrībā, aicinot līdzdarboties visus jauniešus organizētajās aktivitātēs. Katras personas unikalitāte ir uzsvērtā kā vērtība, lai ikviens var piedalīties un dalīties savā pieredzē. Organizācija aktīvi darbojas [Eiropas Solidaritātes korpusa](#) (ESC) aktivitātēs un citās jauniešu apmaiņu organizāciju apmācībās. Tieši starptautiskie apmaiņas projekti ir devuši nozīmīgu ieguldījumu organizācijas darbības attīstībā un pilnveidē. Organizācija aktīvi sadarbojas ar citiem jauniešu centriem un skolām, piemēram, Tallinas Tugikeskus Juks, Pāevakeskus Kāo, Pāevakeskus Vinger MTÜ, u.c. (NoOR mājas lapa) Mājas lapa ir viegli pārskatāma ar aicinājumu iesaistīties brīvprātīgā darba aktivitātēs Igaunijā. Personīgai uzrunai tiek izmantoti brīvprātīgo blogs, kurā publicēti jauniešu pieredzes stāsti ar fotogrāfijām, piemēram, ["Mans gads Kopli mājā"](#) vai ["Mani trīs mēneši, strādājot par skolotāju asistenti"](#), ["Mūsu laiks kopā"](#) u.c. (Skat. vairāk NoOR mājas lapā). Mājas lapā ir publicēti [blogs](#) ar bērnu un jauniešu zīmējumu, ar kuru atainots stāsts par jauniešiem ar garīga rakstura un citiem funkcionāliem traucējumiem un viņu pasaules redzējums. Stāstu hronika ir pieejama no 2017.gada, kas ļoti personīgi uzrunā ikvienu, kas izjūt sirds siltumu un vēlas atbalstīt cilvēkus ar speciālām vajadzībām, t.i., garīga rakstura un citiem multifunkcionāliem traucējumiem. (NoOR mājas lapā). [Facebook](#) ir publicētas bildes, brīvprātīgo vakances, "(In)visible voices: exploring media representations..." projekta aktivitātes ar [video](#) (2017.gads), ir 841 sekotāji un 784 "patīk" atzīmes. Nav pieejama informācija par Instagram vai aktīvu Youtube kanālu, kas iespējams saistīts ar bērnu tiesību aizsardzību un publicitātes ierobežojumu. Šobrīd ir publicēts uzsaukums brīvprātīgam darbam ["Sirdij ir nozīme ESC"](#), ar vizuālu uzrakstu uz sienas "Mīli to, ko tu dari".

Organizācijas darbība ir daļa no bērnu un jauniešu tiesību aizsardzības jomas darbā ar bērniem, kuriem ir funkcionāli traucējumi. Organizācija ir daļa no starptautiskās organizācijas un izmanto Eiropas/ EKK pieejamo līdzfinansējumu, lai īstenotu aktivitātes un veicinātu bērnu un jauniešu ar garīga rakstura traucējumiem līdzdalību un iekļaušanos sabiedrībā.

EstYes jauniešu organizācijas informācijas un izglītības kampaņas

Izglītības, kultūras un nodarbinātības jomā aktīva loma ir arī citām jauniešu organizācijām. [EAPN tīklā](#) darbojas vairāk kā 15 Igaunijas bērnu un jauniešu organizācijas,

kā arī ar sieviešu tiesību līdzdalību saistītas organizācijas. Starptautiskā jauniešu asociācija [EstYES](#) (*International youth association*) ir dibināta 1991. gadā ar mērķi veicināt kultūras dzīves apmaiņu un labākas izpratnes veidošanu par taisnīgu pasauli jauniešu vidū. Organizācija ir pirmā, kura aizsāka un ieviesa starptautisko brīvprātīgo darbu Igaunijā. Organizācijas tiešā mērķa grupa ir jaunieši vecumā no 14 līdz 30 gadiem.

No 1994./1995. gada EstYes sadarbojās ar [SCI](#) (*Service Civil International*) filiālēm un ar Eiropas Brīvprātīgo darba organizāciju alianses biedriem un to partnerorganizācijām. Ar 1999. gadu organizācija sadarbojas ar [ICYE](#) (*International Cultural Youth Exchange*). 1997. gadā EstYES kļuva par alianses locekli un 2007. gadā par UNESCO Starptautiskā brīvprātīgā darba koordinācijas komitejas (CCIVS) locekli. Pēdējos gados EstYES ir aktīvi sadarbojies ar jaunatnes un brīvprātīgo pakalpojumu organizācijām Ķīnā un Dienvidaustrumāzijā, kā arī Meksikā. EstYES ienākumus veido programmas dalībnieku līdzmaksājumi, kā arī organizācija saņem līdzfinansējumu no tādiem fondiem, kā *ASEF, Erasmus+ programma, Eiropas Jaunatnes fonds, EuropeAid, Eiropa pilsoņiem, Eiropas Solidaritātes korpusa u.c.* EstYES nesaņem valsts finansējumu. (EstYES mājas lapa)

EstYes jauniešu interešu un starptautiskās sadarbības aizstāvības organizācijai ir izveidota atraktīva un moderna [mājas lapa](#), kurā ir pieejama informācija par organizācijas aktivitātēm jauniešu atbalstam. Organizācija ir īstenojusi [24 projektus](#), dodot jauniešiem iespējas piedalīties apmācībās dažādās jomās. Ikgadu organizācija pieņem 300 brīvprātīgos, kurus apmāca un nodrošina visu nepieciešamo, lai aktīvi līdzdarbotos dažādu organizāciju darbā. Brīvprātīgiem ir jābūt pilngadīgiem, izņemot jauniešu brīvprātīgo nometnēs, kurās var piedalīties vecumā no 15- 17 gadus veci jaunieši. Aktivitāšu blogā organizācijas dalībnieki dalās ar personīgiem stāstiem (kopā publicēti 18 stāsti). Tematiskā analīze liecina, ka organizācija darbojas dažādās jomās, kas ir saistītas ar bērnu un jauniešu interešu un tiesību aizstāvību. Viens no šobrīd īstētajiem projektiem ir [Tūri labklājības centrs](#), kas ir valsts sociālās aprūpes centrs pieaugušajiem ar garīga rakstura un citiem multifunkcionāliem traucējumiem vecumā no 21 - 80 gadiem. Organizācija palīdz piesaistīt brīvprātīgos, kas mentora vadībā ir gatavi strādāt sociālās aprūpes iestādē. Organizācija publicē informāciju sociālos medijos, t.i., [Facebook](#) 6,206 sekotāji un 6,011 atzīmējuši "patīk", ir publicētas fotogrāfijas no organizācijas pasākumiem un video. Viens no skatītākajiem video ir animācijas tehnikā veidots video par [Brīvprātīgā darba nometnēm](#) (ar 1.2K skatījumiem) un jauniešu veidota video pasaka par ["Lāsītes piedzīvojumiem"](#) (ar 1.1K skatījumiem). [Instagram](#) ir 1013 sekotāji un veikti 372 ieraksti. Youtube video kanālā no 2015. gada ir kopumā publicēti 11 video klipi (kopā 1279 skatījumi). Skatītākais video "[All you need is love](#)" ar 488 skatījumiem. Organizācija sadarbojas un piedāvā arī [SALTO](#) apmācības, lai veiksmīgāk realizētu jauniešu brīvprātīgo projektus un citas aktivitātes.

Organizācijas veiksmīgā darbība ir saistīta ar pasaules mēroga brīvprātīgā darba starptautisko sadarbību un uzkrāto pieredzi darbā ar jauniešiem jau no neatkarības atjaunošanas pirmsākumiem 1991. gadā. Tematiskā analīze liecina, ka jauniešu brīvprātīgo darbu īsteno ciešā sadarbībā ar valsts un pašvaldību iestādēm sociālā un izglītības jomās, kā arī sadarbībā ar citām bērnu un jauniešu organizācijām. Publicitātei par jaunatnes darba aktivitātēm tiek izmantoti personīgie stāsti foto un video formātos, kas izplatīti sociālajos medijos. Stāstījumi ir dzīvespriecīgi un piesaista uzmanību ar krāsu dažādību, dažādu tehniku pielietojumu.

2.3. Dānijas gadījuma analīze: *elastdrošība, veselīgs dzīvesveids un aktīvs darba mūžs*

Nodarbinātība ir ikvienas labklājības valsts stūrakmeņiem. Darbs ir arī tā vieta, kur cilvēks pavada daudz savas dzīves laikā. Dānija ir viena no valstīm, kas pēdējā desmitgadē, ir daudz darījusi, lai veicinātu vecāka gadagājuma iedzīvotāju iespējas pagarināt savu darba mūžu un veicinājusi *nodarbināmību*. Ja 2014. gadā vecuma grupā no 55-64 gadiem nodarbināti bija 60.7%, tad 2021.gadā tie ir jau 72.3% iedzīvotāju. Nodarbinātība jauniešu vidū (vecumā no 15-29 gadiem) arī ir pieaugusi no 56.9% līdz 61.6% no 2014.-2021.gadam (Eurostat dati 2022 Employment and activity by sex and age). Valsts apzinoties sabiedrības novecošanās problēmu, jau 2000.gadu sākumā spēra nozīmīgus soļus un pieņēma nepopulārus lēmumus. Piemēram, periodā no 2006.-2011.gadam atcelta agrīna pensionēšanās un pensionēšanās vecums palielināts līdz 67 gadiem. Jauniešu augstā nodarbinātība veicināta ar darba vidē balstītu mācību modeli un apmaksātu praksi, kā arī dažāda veida atbalsta iniciatīvām vērstām uz NEET jauniešiem (jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu). (Bengtson 2014)

Dānijas *elastdrošības* (no angļu val. – *flexicurity*) modelis paredz salīdzinoši zemu darba aizsardzību, vienlaikus piedāvājot dāsnu sociālās drošības sistēmu, t.i., bezdarba pabalsts kombinācijā ar aktīvas nodarbinātības atbalsta pasākumiem. Šis modelis ir guvis zināmu atzinību un vērtēts, kā iekļaujošs un dinamisks nodarbinātības modelis. Tomēr joprojām viena no sistēmas vājībām ir nespēja padarīt to taisnīgāku vecāka gadagājuma strādājošiem iedzīvotājiem. Īpašas grūti ir periodā, kad valsts piedzīvo kārtējo ekonomisko lejupslīdi vai krīzi. (Danish Agency for Labour Market and Recruitment mājas lapa)

Dānija jau kopš 2005. gada cenšas veicināt vecāka gadagājuma strādājošo iesaistīšanos – dažāda veida atbalsta pasākumi ir vērsti uz to, lai cilvēks turpina darbu pēc pensionēšanās vecuma vai to nepārtrauc. Viena no populārākām iniciatīvām bija saīsinātais vai, tā dēvētais, elastīgs darba laiks, kas ir svarīgs daudziem ar funkcionāliem ierobežojumiem. Tāpat tika strādāts pie likumdošanas, lai novērstu pastāvošās barjeras, kuras uztur vai veicina darba devēji, piemēram, pielāgojot darba vidi vai novēršot citus ierobežojumus darba vietā. Visbeidzot, paralēli klasiskām darba formām, atbalstīti tiek nodarbināmības pasākumi – pašdarbības kolektīvi, nevalstiskās organizācijas un citas nelielas ekonomiskās individuālās iniciatīvas. (OECD 2015)

Sociālā drošība un aizsardzība. Otrs būtisks priekšnosacījums diskriminējošas attieksmes samazināšanai ir nabadzības un sociālās izstumtības mazināšana. Dāsnās sociālās drošības un aizsardzības sistēmas primārais mērķis ir neatstāt cilvēku bezpalīdzīgā stāvoklī un veicināt viņa iespējami drīzāku atgriešanos darba tirgū. Arī Dānijā ir grūtības nodrošināt cieņpilnu dzīves līmeni vecāka gadagājuma iedzīvotājiem, kuriem darba dzīves laikā nav bijuši pietiekami uzkrājumi dažādos pensijas līmeņos, kā arī nav izdevies sasniegt 40 gadu darba stāžu savā dzīves periodā no 15 līdz 65 gadiem. Viens no ierosinājumiem ir mērķtiecīgi indeksēt pensiju, kā arī paaugstināt sociālos (t.sk., invaliditātes un slimības pabalstus), lai nodrošinātu pienācīgu sociālo atbalstu strādājošiem pensionāriem. Šis princips ir kolektīvā vienošanās starp visiem sociāliem partneriem. Visbeidzot, pieejama veselības aprūpe kombinējumā ar slimības pabalstu, rehabilitācijas pakalpojumiem un invaliditātes pensiju, palielina personas funkcionēšanas spējas. Jā, progress medicīnā noteikti izglābj ne vienu vien dzīvību, bet jautājums ir, kas notiek pēc pārciestā infarkta, insulta vai citām kaitēm, kas ir ikdienu ne viena vien vecāka cilvēka dzīvē? Ja vēlamies, lai cilvēks turpina darba gaitas pēc 60, ir jābūt pieejamai veselības aprūpei un rehabilitācijas pakalpojumiem. (OECD 2015)

Pašvaldību līmenī tiek paredzēti papildus atbalsta pasākumi tiem, kam 1. līmeņa pensija veido lielāko ienākumu daļu vai iespējams nav veiktas dzīves laikā pietiekamas citas papildus sociālās apdrošināšanas iemaksas 2. vai 3. līmenī. Tādā gadījumā var saņemt papildu atbalstu par apkuri un veselības izdevumiem, kas ir pieejamāks, nekā mājokļu pabalsts. Ienākumu stingrākas pārbaudes kritēriji (no angļu val. *Means -testing*) šobrīd ir pietiekami sarežģīti Dānijā. Tamdēļ viens no ierosinājumiem ir valsts līmenī strādāt ar 2. un 3. pensiju līmeņa uzkrājumu daļu, kā arī padarīt pieejamāku sociālā atbalsta sistēmu arī strādājošiem pensionāriem. Universāla pieeja ir nozīmīga tieši to iedzīvotāju daļai, kuriem ir zemāki ienākumi un nepietiekams darba mūža ilgums. (EK mājas lapa)

Dānijas gadījumā sociālā atbalsta un aizsardzības sistēma ļauj ienākumus, lai varētu darbu līdzsvarot ar atpūtu un veselīgu dzīvesveidu. Lai mazinātu vientuļību, sociālo izolētību un depresiju vecāka gadagājuma iedzīvotāju vidū, Dānijā valdības izvirzītā prioritāte ir veselīgs dzīvesveids, aktīva darba dzīve un socializēšanās iespēju paplašināšana.

DaneAge organizācijas darbība un līdzdalība

[DaneAge](#) asociācija ir dibināta 1986. gadā, un tā ir bezpeļņas organizācija. Organizācijas misija ir cīnīties par cilvēku sabiedrībā, kas ir augstāk novērtēts par viņa vecumu. DaneAge iestājas par sabiedrību, kurā nepastāv ar vecumu saistīti šķēršļi un vecuma ierobežojumi, cīnās par adekvātu pensiju pensionāriem un veselības aprūpes sistēmas pieejamību bez vecuma diskriminācijas. DaneAge sniedz atbalstu un konsultācijas gados vecākiem cilvēkiem, pieņemot apzinātus lēmumus finanšu un mājokļa īpašuma tiesību jautājumus. Kopš 2007. gada DaneAge iesaistīta starptautiskos projektos, piemēram, sadarbojās ar *Care Denmark* projektā un atbalstīja mazaizsargātus vecāka gadagājuma cilvēkus Vjetnamā, kā arī ar Dane Church Aid izveidoja pašpalīdzības grupas vecāka gadagājuma iedzīvotājiem Kirgizstānā. DaneAge sadarbojas ar Dānijas Bēgļu padomi, lai palīdzētu vecāka gadagājuma migrantiem un bēgļiem Dānijā, palīdzot mazināt pastāvošās valodas barjeras un sociālo izolāciju, kā arī finansiālo problēmu risināšanu. (DaneAge mājas lapa)

Organizācija sniedz zināšanas un informāciju par vecuma dažādību drukātajos izdevumos (6 žurnāli gadā, kuru lasa 1/3 daļa dāņu vecumā 50+ un kas ir pirmajā trijniekā starp Dānijas lasītākajiem žurnāliem). Pieejama informācija, apsekojumi un politikas rekomendācijas mājas lapā, kā arī regulāri tiek publicētas ziņas laikrakstos, TV un radio. Mājas lapā ir pieejami 2021./2022.gada [izglītojoši materiāli, pētījumi un analītiski raksti](#) par labklājības sistēmu un vecumu. Tāpat ir detalizēta informācija par pieejamiem pakalpojumiem, piemēram, [mājasaprūpi](#), [ilgstošo aprūpi](#), [digitālām prasmēm](#), [aprūpētāju](#) un [daba dzīvi](#). Tiek organizētas dažādas jēgpilnas nodarbes un kursi visā Dānijā un piecos reģionos. Vienas no izplatītākām ir tieši ar aktīvu un veselīgu dzīvesveidu saistītās aktivitātes, piemēram, biljarda, badmintona, bumbiņu un jogas nodarbības. Mājaslapā var iegūt informāciju par visām valstī pieejamām atlaidēm. Mājaslapai ir piesaistīti sociālo mediju [Facebook](#) (125K sekotāju, 126K atzīmē "patīk", ar plašu foto un [video](#) stāstiem, kas ir publicēti gan personīgo stāstu, gan animācijas formātos), [Twitter](#) (kopš 2010.gada ar 5272 sekotāji, komunikācijā tiek izmantoti dažādi kampaņu saukļi [#valget @Spolitik](#), [@larsloekke @JakobEllemann @PiaOlsen](#) u.c.), [Instagram](#) (1579 ziņas, 18.5K sekotāji, slēgta grupa) un [Youtube](#) (1,59 tūkstoši abonementi, kur aktīvākie skatījumi ir saistīti ar vingrošanas un līdzsvara treniņu video - 2, 7 un 1,5 tūkstoši skatījumu, u.c. Video izmantota vieglā valoda un vienkāršas komunikācijas metodes. Ir pieejama mūzika un cita veida izklaidējoša žanra video.

Get moving kampaņa

Viena no ilggadējām valsts mēroga kampaņām, kas ir īstenota no 2006. gada. *Dānijas Veselības pārvalde* ir organizējusi šo valsts mēroga kampaņu par bērnu un pusaudžu fiziskajām aktivitātēm ar nosaukumu "Izkusties" (get moving). Kampaņas galvenais vēstījums ir bērnu un jauniešu fiziskā veselība un labsajūta, aicinot būt fiziski aktīviem vismaz 60 minūtes dienā vai ilgāk. Katru gadu kampaņā tiek iesaistīti mediji un iedzīvotāji. 2015.gadā mērķa grupa bija 10-15 gadus vecu bērnu vecāki, kā arī brīvā laika skolotāji un nodarbību vadītāji u.c. (skat. *Get moving* mājas lapa). Kampaņas ietekme tika vērtēta vairākos zinātniskos pētījumos un izvērtējumos (2017 gads), bet 2018.gadā izdots visaptverošs pētījums par ikdienas fizisko aktivitāšu ietekmi uz veselību un dzīvildzi. Kampaņa neturpinājās pandēmijas laikā.

Pēc divu gadu pārtraukuma saistībā ar pandēmiju, 2022.gadā Dānijas veselības pārvalde nāca klajā ar jaunu kampaņu. Dānijā izveidotas divas humorpilnas filmas par Covid-19 pandēmiju (the creative communications agency Advice). Lai arī kopumā Dānija ievēro noteikumus un likumus, Covid-19 pandēmija ar ierobežojumiem divu gadu garumā ļoti nogurdināja sabiedrību un paaugstināja neiecietību vienam pret otru. Kampaņu plānots izplatīt sociālos medijos un interneta vietnē (Profesionālā kampaņa publicēta 2022.gada janvārī un pieejama šeit) Youtube kontā šobrīd filmai ir 19 abonementi un 38 skatījumi, jo tā ir salīdzinoši nesen publicēta kampaņa.

UNESCO Starptautiskā Viborgas zīmēšanas kampaņa #DrawWithDenmark 2021/ 2022

Pētījumi liecina, ka Dānijā ar zīmēšanu bērni pārtrauc nodarboties 10 gadu vecumā. Viborgas UNESCO radošajā pilsētā plānots mainīt attieksmi bērnu vidū ar ikgadējo zīmēšanas kampaņu bērniem un jauniešiem Dānijā un visā pasaulē. Ar zīmēšanu vēlmē ir uzsvērt bērna radošumu un ieguldījumu personības attīstībā. Aizsākumi šai kampaņai ir *#DrawWithDenmark* kampaņa 2021.gadā, kad tūkstošiem bērnu un jauniešu visā pasaulē (33 valstīs) uzzīmēja CERĪBU Covid-19 pandēmijas laikā. Interneta vietnē ir pieejami neskaitāmi Youtube video, [Facebook](#) kontā publicētie bērnu un jauniešu zīmējumi. Kampaņa ir saņēmusi starptautisko atzinību ASV un Eiropā, bet zīmējumi izlases veidā tika izstādīti Dānijas Kopenhāgenas Nacionālajā galerijā. Viborgas pilsēta ir pazīstama ar vairāk nekā 30 gadu pieredzi Animācijas darbnīcu veidošanā un ir viena no pazīstamākām pasaules animatoru skolām pasaulē. 2022. gadā pasludināta kampaņa DrawWithDenmark TRUST (Uzzīmē ar Dāniju UZTICĒŠANOS), kas norisinājās no 1. marta līdz 1.maijam. Kampaņas mērķis ir veicināt savstarpējo uzticēšanos, kas ir saistīta ar drošības sajūtu, draudzību, mīlestību un jūtām attiecībās. Tas ir par attiecībām ar citām būtnēm, ar sistēmām, uzskatiem, tehnoloģijām, zinātni, visumu, dabu un sevi. Kampaņai ir izstrādāti 14 izaicinājumi - simbols, situācija, neuzticēšanās, pastkarte, vieta, klase, drosme, draugi, dzīvnieki, ceļi, draudzība, degsme, laipnība un iztēle. Zīmējumus var augšuplādēt un izplatīt ar sociālo mediju starpniecību *#DrawWithDenmark*. Šo aktivitāti plānots izmantot jaunās pedagogijas metožu attīstīšanai. (Skat. vairāk UNESCO [Viborg mājas lapā](#))

Dānijā sabiedriskās kampaņas, kas veicina noteikta vecuma - senioru, bērnu vai jauniešu, dzīves kvalitāti, ir ar augstu valsts un sabiedrības līdzdalību. Informācijas un izglītojoši pasākumi ir publicēti organizāciju mājas lapās, sociālos medijos un citu starptautisko partneru mājas lapās. Kampaņām tiek piesaistīti sabiedrībā pazīstami cilvēki un mobilizēta aktīva iedzīvotāju iesaiste un līdzdarbība, bet kampaņu aktivitātes ne vienmēr ir ar augstu politisko (varas) līdzdalību.

Secinājumi

Eidžisms izpaužas gan pret jauniem, gan veciem cilvēkiem, kas negatīvi ietekmē valstu ekonomisko attīstību. Tās ir augstas **veselības aprūpes un labklājības sistēmas izmaksas**, kuras ietekmē slikts veselības stāvoklis, t.sk., mentālās veselības stāvoklis, vientulība un sociālā izolācija (īpaši Covid-19 pandēmijas rezultātā), lielāka materiālā nedrošība un nabadzība, zems dzīves kvalitātes līmenis un pāragra nāve, t.sk., pašnāvības.

Negatīvu priekšstatu un attieksmes veidošanos par vecumu ietekmē virkne savstarpēji saistīto faktoru. Labklājība, **solidaritāte un individuālās tiesības** ietekmē pozitīva priekšstata veidošanos, piemēram, angļiski runājošā Rietumeiropas daļā. Savukārt konservatīvās labklājības valstīs priekšstati un attieksme ir negatīvāka. Austrumeiropas bloka valstīs ir konfliktējoši priekšstati un attieksme - no vienas puses, ir cieņpilna attieksme pret vecāka gadagājuma cilvēka dzīves pieredzi, vienlaikus, pastāvot uzskatam, ka vecāka gadagājuma iedzīvotāji nav pietiekami kompetenti un zinoši. Tāpat pastāvot cieņpilnai attieksmei, klātesošs ir viedoklis, ka cilvēki ar vecumu kļūst nespējīgi veikt ikdienas aktivitātes vai apgūt jaunas prasmes.

Valsts augstais labklājības līmenis tiešā veidā ietekmē vecāka gadagājuma organizācijas aktīvu līdzdalību un pārstāvniecību politiskā un sabiedriskā līmenī. Dānijā un Vācijā informācijas kampaņu un vispārējā sabiedrības līdzdalība ir efektīva, pateicoties dzīves kvalitātei un labai veselībai, kas ļauj justies labi un būt aktīviem. Vietējā līmeņa organizācijas ir **aktīvas starptautisko organizāciju tīklā**, kā arī īsteno dažāda veida ES projektus un piedalās globāla mēroga kampaņās. Visās valstīs ar vecumu saistītas diskriminācijas novēršanā galvenā loma ir izveidotajam institucionālajam un tiesiskajam ietvaram, kas organizē un atbalsta pret diskrimināciju uz vecuma pamata kampaņas un aktivitātes.

Latvijā un Igaunijā izdevumi sociālai aizsardzībai un veselības aprūpei ir vieni no zemākiem ES. Līdz ar to arī *eidžisms* pret vecāka gadagājuma iedzīvotājiem ir saistīts ar augstu **nabadzības un nevienlīdzības līmeni**, slikto veselības stāvokli, kas ierobežo aktīvu līdzdalību un pārstāvniecību gan vietējā, gan starptautiskā mērogā. Gadījuma analīze liecina, ka Igaunijā vecākā gada gājuma organizāciju darbība, t.i., kampaņas un aktivitātes, ir vairāk vērtējamas, kā politiskās līdzdalības aktivitātes, t.i., līdzdalība lēmumpieņemšanas procesā.

Igaunijā izveidotais institucionālais ietvars, t.i., politisks un finansiāls atbalsts, Nacionālās Jaunatnes padomes un Bērnu Ombuda darbība u.c. **jaunatnes organizāciju aktīva darbība**, ir viens no būtiskiem priekšnoteikumiem, kādēļ pēdējā desmitgadē jauniešu līdzdalība un pārstāvniecība ir paaugstinājusies. Jaunatnes jomas attīstības plāns (2021-2035) paredz vēl plašākas pašnoteikšanās un līdzdalības iespējas, aizsargājot jauniešu tiesības un neatkarību, kā arī vēršoties pret atstumtību un noslēgšanos. Darbs ar jaunatni Igaunijā ir starptautiski atzīts un augsti novērtēts.

Vecuma jūtīga politika ir nepieciešama, lai veicinātu izpratni, kā arī interešu pārstāvniecību un izglītību saistībā ar novecošanās procesiem. Igaunijā un Vācijā vecuma jūtīga politika ir īstenota likumdošanas procesā, iesaistot jaunatni un/vai pieaicinot ekspertus, zinātniekus, kas nodarbojas ar novecošanos saistīto jautājumu izpēti, veicot ietekmes novērtējumu saistībā ar nākamo paaudzi vai demogrāfiskiem procesiem.

Eidžisms ir viena no jaunākajām diskriminācijas formām, kas salīdzinoši nesen ir iestrādāta tiesiskajā ietvarā un institucionālajā valstu praksē. Vācijā un Dānijā sākotnēji valsts mēroga izglītības un informācijas kampaņas saistībā ar *eidžisma* ietekmi un saistītajiem jautājumiem organizēja publiskās pārvaldes organizācijas, piemēram, Vācijā - Federālā pretdiskriminācijas aģentūra, Igaunijā – Bērnu Ombuds, Dānijā - ar Veselības pārvaldes līdzdalību. Kampaņu aktivitātes tika īstenotas sadarbībā ar NVO, privāto sektoru, viedokļu līderiem un sabiedrībā pazīstamām personām, u.c. Nostiprinot NVO sektora pārstāvniecībai un paaugstinoties līdzdalībai, valsts loma ar vecumu saistīto kampaņu aktivitātēs samazinās.

Valstīs ir izvirzīti atšķirīgi mērķi un virzieni, kādos tiek organizētas ar novecošanos saistītas kampaņas vai citas ar vecumu saistītas sabiedriskās aktivitātes. **Dānijā veselīgs un aktīvs dzīvesveids** ir viens no ilggadējiem kampaņu mērķiem gan iesaistoties valsts līmeņa, vietējā līmeņa dažādām izglītības iestādēm un NVO. Kampaņu mērķis ir paaugstināt dzīves kvalitāti un veicināt cilvēkcienīgu novecošanos. Arī bērnu un jauniešu organizētās aktivitātes ir saistīta ar veselības veicināšanas pasākumiem. Kamēr Vācijas gadījumā **demogrāfiskie izaicinājumi** saistībā ar straujo novecošanos ir viens no kampaņu centrālajiem jautājumiem. Kampaņu aktivitātes ir saistītas gan ar sabiedrības viedokļa maiņu par vecumu, gan arī darba vides pielāgošanu un izglītošanu par būtiskiem jautājumiem, kas skar veselības aprūpi vai mājokļa pielāgojumu vecāka gadagājuma iedzīvotāju vajadzībām.

Efektīvāka ir to kampaņu darbība, kura ir organizēta saskaņā ar **ES un valsts izvirzītiem politiskiem prioritāriem virzieniem**. Piemēram, šobrīd ES un valstu dienaskārtībā ir jaunieši. Tamdēļ kampaņas ir efektīvākas, ja ir tiešā veidā saistītas ar pastāvošām problēmām, ar ko sastopas jaunieši, t.i., nedrošību darba tirgū (elastīgiem, terminētiem un nedrošiem darba apstākļiem), mājokļa problēmām un grūtībām uzsākt patstāvīgu dzīvi, izveidot ģimeni u.c.

Dānijas gadījuma analīzē atklāj, ka kampaņas, t.sk., **informācijas un izglītojoši pasākumi**, ir tiešā veidā saistīti ar sabiedrībā pastāvošiem izaicinājumiem un problēmām, kas ir identificēti pētījumos konkrētā vecuma posmā. Piemēram, kampaņas “*Get moving*” mērķis bija **veicināt bērnu un pusaudžu fiziskās aktivitātes**. Kampaņas veiksmē ir saistīta ar regularitāti (ikgadēja kampaņa periodā no 2006.-2018.gadam), kurā tika iesaistīti sabiedrības veselības pētnieki, tika ievākti dati un aktivitātes izstrādātas, **sadarbojoties zinātniski-pētnieciskām institūcijām**. Pētījuma gaitā regulāri tika sagatavoti ziņojumi un veikts ietekmes izvērtējams. Savukārt kampaņas #DrawWithDenmark plaša mēroga aktivitāte ir cieši saistīta ar Dānijas Viborgas atpazīstamību un UNESCO, kā arī valsts, t.sk., Dānijas vēstniecību, sabiedrībā pazīstamu un citu organizāciju aktīvo līdzdalību informācijas par kampaņu izplatīšanu.

Vācijas gadījuma labo prakšu kampaņu analīze liecina, ka sākotnēji kampaņas tiek organizētas centralizēti, atbildot uz sabiedrībā pastāvošiem izaicinājumiem saistībā ar vecumu (*top-down* jeb no augšas- uz- leju politikas ieviešanas pieeja). **Vācijā ir arī ļoti aktīva vecāka gadagājuma iedzīvotāju līdzdalība**, kādēļ vietējā līmenī īstenotie veiksmīgie pilotprojekti tiek vērtēti un piedāvāti ieviešanai ne tikai federālā, bet nacionālā līmenī. Līdzīgi kā Dānijā, arī Vācijā kampaņu aktivitātes ir pierādījumos balstīta prakse, t.i., iesaistot zinātniski – pētnieciskās institūcijas.

Igaunijas gadījuma analīze liecina, ka veiksmīgas kampaņas ir īstenotas **sadarbībā ar starptautisko organizāciju sadarbības tīklu**. Valsts līmenī ir novērtēts jauniešu pilsoniskā

līdzdalība, īpaši jaunatnes padomes nacionālajā un vietējā līmenī. *NoOR* un *EstYES* organizāciju aktivitātēs un kampaņās izmantoti tiek **personiskie pieredzes stāsti, kā arī publicētie vēstījumi par dažādām bērnu un jauniešu interešu un tiesību aizstāvības jomām**. Abu organizāciju darbība ir saistīta ar starptautisko brīvprātīgā darba organizāciju darbību.

Valstu gadījumu analīze liecina, ka **eidžisms tiešā kampaņas komunikācijas vēstījumā**, t.i., stereotipi, mīti, nicinoša uzvedība u.c., ir salīdzinoši **reti sastopams**. Lielākoties kampaņās ir ar **eidžismu** saistītās problēmas, tādejādi netiešā veidā vēstījumā izmantojot ar eidžismu saistīto problēmu aktualizēšanu un risināšanu.

Rekomendācijas

1. Ar **eidžismu** saistītā kampaņu analīze liecina, ka mērķtiecīgi atbalsta un tematiskie pasākumi sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanai, ir atkarīgi no valsts labklājības līmeņa, t.i., kampaņu aktivitātēm ir nepieciešams valsts finansiāls un institucionāls atbalsts, lai veicinātu interešu aizstāvības organizāciju kapacitāti vietējā un starptautiskā līmenī.
2. Pētījumi, dati un pieredze, t.sk., īstenojot pilotprojektu veidā valsts vai vietējā mēroga aktivitātes, ir nepieciešama, lai izvēlētos prioritārās jomas, kurās attiecīgi īstenojot ar **eidžismu** saistītus mērķtiecīgus atbalsta un tematiskos pasākumus sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanai. Piemēram, sabiedrības līmenī Latvijas gadījumā prioritāri ir rīkot informētības paaugstināšanas kampaņas saistībā ar veselību un aktīvu dzīvesveidu visās vecuma grupās, bet īpaši bērnu un jauniešu, kā arī vecāka gadagājuma iedzīvotāju grupā.
3. Individā līmenī svarīgi ir apzināties, ka saistībā ar **eidžismu** pastāv konfliktējoši priekšstati un attieksme. Pozitīvu priekšstatu un attieksmes maiņai nepieciešams precīzi mērķētas kampaņas, kas piemēram, lauž pastāvošos stereotipus, ka vecāka gadagājuma iedzīvotāji nav pietiekami kompetenti un zinoši. Latvijas gadījumā īpaši svarīgi organizēt digitālo prasmju paaugstināšanas pasākumus, piemēram, mūžizglītības ietvaros, vienlaikus daloties ar pozitīviem personiskiem pieredzes stāstiem par starppaudžu sadarbību digitālo prasmju apgūvē.
4. Austrumeiropas valstīs cieņpilna attieksme var mīties ar negatīvo priekšstatu, ka vecāka gadagājuma iedzīvotāji ir vāji un nespēj par sevi parūpēties. Ņemot vērā labos piemērus no Dānijas un Vācijas, informētības veicināšanas kampaņās vairāk jāuzsver dzīves gājuma dažādību, spējas par sevi parūpēties un dalīties dzīvesstāstos.
5. Pastāvošo paaudzju plaisu, kas ir saistīta ar bailēm novecot, var mazināt, iesaistot organizācijas un apmācot tās veidot dažādām paaudzēm draudzīgu un pielāgotu darbu, izglītības un citu pakalpojumu organizācijas vidi. Darba devēji Vācijā, jo īpaši publiskajās iestādēs, apgūst prasmes un zināšanas, lai veiksmīgāk strādātu un veidotu pēc vecuma nediskriminējošu kolektīvu. Kampaņas darba devējiem palīdzētu ieraudzīt daudzas pozitīvas priekšrocības un ieguvumus.
6. Iekļaujoša vide ir viens no būtiskiem priekšnosacījumiem, lai persona ar ierobežotiem funkcionāliem traucējumiem var pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē. Sabiedrības izpratnes paaugstināšanai ir nepieciešams iepazīstināt ar pielāgotas vides priekšrocībām un labās prakses piemēriem ar personīgiem dzīves stāstiem.

7. Stereotipiska uzvedība vai aizspriedumi saistīti ar vecumu var būt arī saistīti ar citām individuālām pazīmēm, piemēram, ar dzimumu, etnisko piederību, invaliditāti, sociālekonomisko stāvokli u.c. Kampanās var tikt iekļauti saistītie temati, kā dzimuma līdztiesības un vecums, cilvēktiesības, atšķirības ienākumos, sociālā iekļaušana u.c.
8. Ir jāizvēlas kampanas mērogs un līmenis. Piemēram, ja tā ir valsts mēroga kampana, tad ir informētības paaugstināšanas aktivitātēm ir jābūt organizētam ar aktīvu valsts institūciju līdzdalību, t.i., ministriju, politiķu, pašvaldību u.tml. Šajā gadījumā kampanas uzdevums ir saistīts ar sistēmā pastāvošām problēmām, t.i., veselības, izglītības vai sociālās apdrošināšanas sistēmās u.c. attieksmes maiņu vai iekļaujošas vides izveidi.
9. Veicināt savstarpējo izpratni un cieņpilnu attieksmi dažādās paaudzēs ir iespējams ar kopīgas starppaudžu platformas izveidi dažādās dzīves jomās, piemēram, rīkojot kopīgas apmācības, organizējot veselīga dzīvesveida aktivitātes vai atbalstot starppaudžu centru darbību un mājokļu pieejamību u.c. Informācijas kampanās jāizmanto starptautisko organizāciju līdzdalība, piemēram Age Platform Europe, UNECE, EAPN tīklu u.c. Aktīvi jāizmanto PVO un ES institūciju informācijas platformas un iespējas paust nostāju ar vecuma diskrimināciju saistītajos jautājumos.
10. Nepieciešams atbalstīt arī individuālās viedokļu līderu iniciatīvas un informācijas apmaiņas vai pašpalīdzības grupu aktivitātes, piemēram, kas saistītas ar noteiktas vecuma grupas īpašiem atbalsta pasākumiem. Tāpat ir jārīko pasākumi un kampanas, kas ir vienotas kopīgā pozīcijā vairākām paaudzēm.
11. Izvēlēto valstu pieredzes un labās prakses piemēri liecina, ka nepieciešami plaša mēroga mērķtiecīgi atbalsta un tematiskie pasākumi, t.i., personīgie stāsti, ceļojošas izstādes, sociālo mediju kampanas un akcijas, starptautiskie projekti, politiskās nostājas paušanas iespējas, aktīva valsts līdzdalība, vietējo rīcības grupu un starppaudžu centru darbība u.c. tiešās un netiešās komunikācijas metodes.
12. Plaša mēroga mērķtiecīgi atbalsta un tematiskie pasākumi (publiskie pasākumi, lekcijas, interešu lobēšanas, sanāksmes utt.) iespējami ar aktīvu pētnieku, starpnozaru ekspertu, žurnālistu, mediju, politiķu un sabiedrībā pazīstamu līderu aktīvu līdzdalību informācijas un nostājas paušanā par sociāliem, kultūras un ekonomiskiem iemesliem, kas ietekmē sabiedrības uzvedību, t.i., veido priekšstatu par vecumu, normām. Kampanu satura veidošanā aktīvi jāiesaista augstākam eidzisma riskam pakļautās dažāda vecuma mērķa grupas, kas dalās savā diskriminācijas pieredzē.

Izmantotā literatūra

1. Amnesty International Report 2021/22. Available: <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/estonia/report-estonia/>
2. Ayalon, L., Tesch-Römer, 2018. Contemporary Perspectives on Ageism. International Perspectives on Aging, Vol. 19. Springer Open,
3. Axel Pohl & Andreas Walther (2007) Activating the disadvantaged. Variations in addressing youth transitions across Europe, International Journal of Lifelong Education, 26:5, 533-553, DOI: 10.1080/02601370701559631
4. BAGSO (2018) For a society based on solidarity and a living democracy. Available: https://www.bagso.de/fileadmin/user_upload/bagso/06_Veroeffentlichungen/2018/BAGSO_DBJR_Position_Paper_society_based_on_solidarity_engl.pdf
5. BAGSO, homepage. Available: <https://www.bagso.de/english/publications-in-english/>
6. Bengtsson, M. (2014). Towards standby-ability: Swedish and Danish activation policies in flux International Journal of Social Welfare 2014: 23: DOI: 10.1111/ijsw.12075
7. BMFSFJ, homepage. Available: <https://www.bmfsfj.de/>
8. BMI, homepage. Available: <https://www.bmi.bund.de/DE/startseite/startseite-node.html>
9. Bratt, Ch., Abrams, D., Swift, J.H., Vauclair Ch-M., Margues, S. (2018). Perceived Age Discrimination Across Age in Europe: From an Ageing Society to a Society for All Ages. Developmental Psychology, Vol. 54., No.1., <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000398>
10. Broka, A., Toots, A. (2021). Locating Central and Eastern European emerging welfare regimes: is the youth welfare citizenship typology useful? International Journal of Sociology and Social Policy, DOI: 10.1108/IJSSP-04-2021-0104
11. Butler, R.N. (1969) Age-ism: Another Form of Bigotry, The Gerontologist, Volume 9, Issue 4_Part_1, Pages 243–246, https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243
12. Butler R. N. (2005). Ageism: Looking back over my shoulder. Generations, 29, 84–89
13. Butler R. N. (2008). The longevity revolution: Benefits and challenges of living a long life. New York: Public Affairs
14. Chevalier, T. (2016). Varieties of youth welfare citizenship: Towards a two-dimension typology. *Journal of European Social Policy*, Vol 26 (1) 3-19.
15. Danish Agency for Labour Market and Recruitment mājas lapa. Pieejama <https://www.star.dk/en/>
16. DaneAge mājas lapa. Pieejama <https://www.aeldresagen.dk>
17. Dibou, T. (2015). Estonian experience of implementing the new forms of youth participation in youth policy. Italian Journal of Sociology of Education, 7(1), 176-206.
18. European Commission (EC). *Age discrimination*. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/age-discrimination_en
19. European Commission (EC) mājas lapa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1107&intPagId=4495&langId=en>
20. EC Eiropas Sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns 2030. Pieejams: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works->

people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en

21. Eesti, homepage. Available: <https://www.eesti.ee/en/pensions-social-services-and-allowances/pensions/pensions-paid-in-estonia-and-applying-for-pensions>
22. EstYes mājas lapa. <https://estyes.ee/en/>
23. Eiropas Pamattiesību harta (2012) Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=LV>
24. ENL, homepage, Available: <https://enl.ee/en/about-the-organization/>
25. EPUL, homepage. Available: <http://www.eakad.ee/>
26. Esping-Andersen, G. (1990). The Three Worlds of Welfare Capitalism. Oxford, England: Polity Press.
27. Esping-Andersen, G. (2007). Equal Opportunities and the Welfare State. Contexts, 6(3), 23–27. <https://doi.org/10.1525/ctx.2007.6.3.23>
28. Eurostat, homepage, selection – Data Browser, available: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes?lang=en&subtheme=educ.educ_part&display=list&sort=category
29. FADA (2018) Jahresbericht 2018. Available: https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/Jahresberichte/2018.pdf?__blob=publicationFile&v=3
30. FADA, homepage. Available: <https://www.antidiskriminierungsstelle.de/EN/homepage/homepage-node.html>
31. Flanagan, C., & Levine, P. (2010). Civic engagement and the transition to adulthood. The Future of Children, 20(1), 159–179. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0043>
32. Kim, D.-G., Grieco, E., Bombelli, A., Hickman, J.E., Sanz-Cobena, A. (2021) Challenges and opportunities for enhancing food security and greenhouse gas mitigation in smallholder farming in sub-Saharan Africa. A review. Food Secur., 13, no. 2, 457-476, doi:10.1007/s12571-021-01149-9.
33. Levy, B. (2009). Stereotype Embodiment: A Psychosocial Approach to Aging. Current Directions in Psychological Science, 18(6), 332–336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01662.x>
34. Leppik, L. (2018) Estonia. In P. Becker, J. Schütz, A. Zimmermann (Ed.), Ageing workforce, social cohesion and sustainable development. Political challenges within the baltic sea region (pp. 8–12). Berlin: Population Europe
35. Mosaik Deutschland, homepage. Available: <https://mosaik-deutschland.de/>
36. NoOR mājas lapa. Pieejama: <https://erinoor.ee>
37. North, M. S., & Fiske, S. T. (2012). An inconvenienced youth? Ageism and its potential intergenerational roots. Psychological Bulletin, 138(5), 982–997. <https://doi.org/10.1037/a0027843>
38. North, M.S., Fiske, S.T. (2015) Modern Attitudes Toward Older Adults in the Aging World: A Cross-Cultural Meta-Analysis. Psychol Bull, 141(5):993-1021. doi: 10.1037/a0039469. Epub 2015 Jul 20. PMID: 26191955.
39. OECD. Pieejams: <https://www.oecd.org/els/emp/Assessment-and-key-recommendations-denmark.pdf>
40. Officer, Alana & de la Fuente-Núñez, Vânia. (2018). A global campaign to combat ageism. Bulletin of the World Health Organization, 96 (4), 295 - 296. World Health Organization. <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.17.202424>
41. Palais F*luxx, homepage. Available: <https://palais-fluxx.de/about/wer-wir-sind/>

42. Unt, M., Kazjulja, M., Krönström, V. (2020). Estonia. In: , *et al.* Extended Working Life Policies. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-40985-2_17
43. Sallam, M., Al-Sanafi, M., Sallam, M. A. (2022) Global Map of COVID-19 Vaccine Acceptance Rates per Country: An Updated Concise Narrative Review. *J Multidiscip Healthc*, 15:21-45. doi: 10.2147/JMDH.S347669. PMID: 35046661; PMCID: PMC8760993.
44. Šuriņa, S., Mārtinsone, K., Upesleja, G., Perepjolkina, V. (2022) Factors associated with COVID-19 vaccination behaviour in Latvian population: cross-sectional study. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 10:1, 514-536, DOI: 10.1080/21642850.2022.2085108
45. Taru, M. (2010). Youth Work in Tallinn: the Positive Impact on Young People. *Studies of Transition States and Societies*, 2(2), 82-97. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-365567>
46. The Ombudsman for Children, homepage. Available: <https://www.oiguskantsler.ee/en/protection-rights-children-and-youth>
47. UNECE (2022) Policy brief - Mainstreaming Ageing -aktuelle Ansätze. Available: <https://unece.org/sites/default/files/2022-11/PB27-7.11.22-German.pdf>
48. UNESCO (2004) Germany: Strategy for Lifelong Learning (STRATEGIE FÜR LEBENSLANGES LERNEN), issued in 2004. Available: <https://uil.unesco.org/document/germany-strategy-lifelong-learning-strategie-fur-lebenslanges-lernen-issued-2004>
49. Walther, A. (2006) Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people with an ethnic minority or migrant background. Thematic report of the young people's experiences across different European contexts. *Young*, 14, 119-132. <http://dx.doi.org/10.1177/1103308806062737>
50. WHO (2021) Global report on ageism. Available: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>